

Dnesek

Nezávislý
31
tydenník

ROČNÍK II.

V PRAZE 30. ŘÍJNA 1947

CENA Kčs 3.50

Obnova komunistické internacionály? HAROLD J. LASKI

Hlavy bez střech EDVARD VALENTA

Reportáž ze Zlína BOHUMIL BÍLEK

Československo - křižovatka Evropy OWEN LATTIMORE

Věříte číslům dvouletky? BÍ

Lid může pomoci soudnictví Dr. J. MÁCHA

Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech Dr. JAR. WERSTADT

Zlepšili jsme politické stranictví? — Evropské brýle — Případ fy Jos. Bagar v Olomouci a právo — Zemědělcům není dopřána demokracie — Právě nyní třeba pracovat pro Spojené národy — Groteska — Děti bez vyznání ve škole — Nesnáze demokracie — Co je luxus? — Svět jako velký úřad — Jednal správně — Jen za sebe

JAROSLAV ZAORÁLEK ZEMŘEL

Krátký čas před jeho smrtí vyšlo dílo, které vznikalo na okraji jeho bohaté práce překladatelské a které se po svém dokončení přičinilo jako nepostradatelná jazyková příručka po bok Slovníku jazyka českého od prof. Váší-Trávníčka.

LIDOVÁ RČENÍ

Jsou prvním velkým slovníkovým pokusem sebrat, uspořádat a vyloužit česká rčení lidová na základě studia všech dosažitelných pramenů od nejstarších českých mudroslovných sbírek až po nejnovější slovníky spisovného jazyka.

Kniha ve slovníkové úpravě má 768 stran a stojí brož. 240 Kčs, v celoplátěné vazbě 280 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borový.

Kniha, kterou národ očekával s opravdovým zájmem DR. EDVARD BENEŠ

Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství

brož. 165, v poloplát. vazbě 195 Kčs. Obálka i vazba podle návrhu akad. malíře prof. Karla Švolinského. Paměti dr. Edvarda Beneše vyjdou ve dvou dílech (tři svazky). 28. Mjna vyšel první sv. II. dílu pod názvem *Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, druhý sv. II. dílu vyjde na jaře 1948. Jako poslední svazek *Paměti* vyjde díl I. — *Mnichov*.

Ještě před vyjitím prvního svazku „Paměti“ rozebrali českoslovenští knihkupci přes 70 000 výtisků

Nezbytným doplňkem paměti presidenta republiky je kniha *Šest let exilu a druhé světové války*. Stojí 130 Kčs. v celoplát. vazbě 180 Kčs. Vyšla již v nákl. 150 000 výt. Máte ji také? *Beneš ve fotografiích* je obrazovou zkratkou života a práce presidenta Budovatele. Toto dílo vyšlo už v nákl. 105 000 výt. Stojí 80, váz. 115 Kčs. Také obrazová publikace *Masaryk ve fotografiích* vyjde v 10. vyd. a dosahuje nákl. 105 000 výt. Každý s nás měl by tyto pamětníky mít a občas je prolistovat — pro radost i pro poučení.

U KNIHKUPCŮ · ORBIS, PRAHA XII, STALINOVA 48

THE TIMES WEEKLY EDITION

Obtainable locally
with Czechoslovakian Crowns

MANY readers of *The Times Weekly Edition* are unaware that it is obtainable through local newsagents in local currency. Readers who wish to renew their subscriptions, and new readers, may pay *their local newsagent* in Czechoslovakian Crowns. This will ensure a regular copy of the newspaper, week by week. Owing to newsprint restrictions in Great Britain, it is no longer possible to guarantee a regular copy of *The Times Weekly Edition* unless a subscription, or order for regular supply, is given to the newsagent.

More than ever, in these days of rapidly moving events in all international spheres, *The Times Weekly Edition* is an essential part of the equipment of the well-informed man of affairs. Intelligent and inquiring people everywhere, whose business it is to keep abreast of world news, will find that *The Times Weekly Edition* is a unique source of accurate, objective reporting and studied opinion.

Why not place a subscription now with your local newsagent?

Annual Subscription	-	-	-	Kcs. 360
Six Months' Subscription	-	-	-	Kcs. 180
Three Months' Subscription	-	-	-	Kcs. 90
Single Copy	-	-	-	Kcs. 8 each week

In case of any difficulty please write to one of the chief distributors in Czechoslovakia, whose addresses are given below. He will ensure that your local agent receives your copy regularly.

DISTRIBUTORS:

MELANTRICH, PRAGUE. · ORBIS, PRAGUE. · SVOBODA, PRAGUE.
F. TOPIC, NÁRODNÍ TR. 9, PRAGUE 1.

OBSAH DNEŠKA Č. 30: FERDINAND PEROUTKA: Kdo se osvědčil? — RALPH PARKER: Obrazy z dnešního Ruska. — Dr. VLADIMÍR HENZL: Zvláštní posel z Orly. — Inž. KAREL DOLEŽEL: Jak se dívat na plnění dvouletky? — JAR. P. BLAŽEK: Zíratili se učitelé, zůstali zaměstnanci. — Dr. JAROMÍR PŠENIČKA: Je členství v ÚRO dobrovolné? — FRANTIŠEK LOUBAL: Veřejní zaměstnanci a ÚRO. — Pravda o učitelstvu. — Boj o tři miliardy ukončen - a co teď? — Politické stranictví a škola. — Persisté děkuji. — Bytová džungle. — Ze Zlína. — Po festivalu. — Proč plakat? — Jaký byl Prager Tagblatt?

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské nám. 26.

Obnova komunistické internacionály?

Poplach a rozčilení, způsobené zprávou, že »malá« kominterna byla obnovena ve Varšavě a bude mít svůj hlavní stan v Bělehradě, přesahují, jak se mi zdá, naprosto její význam. Bylo zřejmé už od roku 1943, že původní rozpuštění kominterny bylo spíše nominální nežli opravdové.

Bylo jasné už od konce války, že komunistické strany v celém světě sledují stejný vzor politiky, a že ruská komunistická strana převzala vedení při tvoření tohoto vzoru. Rozhodnutí ohlásit, že to, co bylo dosud neformální, se stává formálním, bylo přirozeným krokem ve válce nervů, která se právě vede mezi komunistickými a jinými stranami po celém světě.

Hysterie, s jakou tento krok byl přijat, ač veliká její část není ničím více než umělým podmalováním protiruské propagační fronty, je nejen úplně přepjatá, ale dává novému komunistickému kroku význam daleko větší, než skutečně má.

Jedním z hlavních příznaků komunistické strategie je její pružnost. Jestliže vůdci dospějí k názoru, že jedna »linie« vyčerpala svou užitečnost, přejdou k jiné »linii« tak snadno, jako člověk mění svůj kapesník. Až do nedávné doby Rusové doufali, že dojdou k modu vivendi se Spojenými státy na základně, která by jim umožnila ulehčit obrovské břemeno, jež válečné úsilí je donutilo naválit na bedra jejich lidu patrně na nějakých 15—20 let.

S nadějí, že toho dosáhnou, se přirozeně snažili posílit svou situaci politickým spojenectvím s levými skupinami, jež by jim dalo přímý podíl ve vládách aspoň některých zemí v západní Evropě; ba, pokládali za možné, že mohou dosíci unie socialistických stran v Itálii a ve Francii, v Německu i v Dánsku a Norsku, jež by jim daly obrovské možnosti k vyjednávání. Úsilí se nezdařilo ze dvou důvodů. Nezdařilo se proto, že opakovali těžký omyl z let mezi oběma válkami a až příliš jasně ukazovali, že tam, kde chtěli dosíci unie, jejich pravým cílem bylo zničení socialistické demokracie, a nezdařilo se dále proto, že Rusové sami byli nervošní z rozsahu svého vlastního vnitřního problému a začali hrát odvěkou hru odvracení pozornosti od domácích nesnází vytvářením nepřítelů svého lidu za hranicemi, proti němuž je třeba se zorganizovat.

To konečně vyústilo, když James F. Byrnes pronesl svou nešťastnou řeč ve Stuttgartě v létě 1946, ve volbu Spojených států za ruského nepřítele č. 1. Britannie je v řadě druhý, ale také významný. Jako vždy, když Rusové se dají do nějaké linie, sledují ji fanaticky, a sbor komunistických stran mimo Rusko píše podle zvoleného nápěvu. Na neštěstí toto rozhodnutí se časově střetlo s republikánským vítězstvím ve Spojených státech, a jeho důsledky se takřka rovnaly kontrarevoluci. Zaujetí proti komunismu se stalo ve Spojených státech takřka náboženstvím. Jeho stoupenci vytvořili ovzduší, v němž nemohli zažehnat démona, jehož přivolali z dob předválečných.

To, co se začalo jako propaganda pro domácí potřebu na obou stranách, nabývalo poněkud barvy skutečnosti. Tato skutečnost proměnila slovní souboje v nepřátelskou politiku a nepřátelství se přiosťřilo na obou stranách dávnými vzpomínkami na minulé hrozby a vzájemné podezírání.

Každý ví, že Rusko nechce válku a nemůže si ji dovolit. Většinou se i ví, že ti, kdo mají činit závažná roz-

hodnutí ve Spojených státech, jsou si toho dobře vědomi. Ale vytvořili smýšlení, které znemožňuje dosíci dorozumění s Ruskem aspoň až do doby po presidentských volbách, aby republikáni nešli do volebního boje s heslem, že se »usmíruje« komunismus.

Pošetilou Trumanovu doktrínu nutno chápat s tímto pozadím, a nemá smyslu popírat, že američtí státníci jsou nyní ochotni užívat své hospodářské moci k opětovnému vybudování onoho »zdravotního kordonu« kolem Ruska a jeho spojenců, jak podobně jej před jednou generací chtěl vybudovat Winston Churchill.

To, co bylo propagačním poplachem v Rusku v létě 1946, se stalo od té doby poplachem opravdovým. A poplach byl zesílen komunistickými nezdary ve Francii a v Itálii právě tak jako zřejmým nezdarem snah o pokrok mimo ruské pásmo v Německu. Komunistická strana se proto vzdala naděje, že se bude podílet o moc spoluprací a rozhodla se zase jednou se soustředit na starou politiku tvrzení, že tak zvané demokratické strany jsou lokaji kapitalismu. Počítá s tím, že hospodářská krize ve Spojených státech přijde brzy a prakticky znemožní americkou pomoc Evropě. Soudí, že to posune většinu Evropy ke katastrofě a že se tím znemožní kapitalistická demokracie. Potom, po jejím soudu, nebude střední cesty; dělníci si budou musit vybrat mezi reakčním kapitalismem se ztrátou všech vymožeností sociálního rázu, jichž za mnoho let dosáhli, a komunismem. Věří, že dělníci si zvolí komunismus, bude-li možno mezitím diskreditovat sociální demokracii vytvořením přesvědčení, že se sdrúžila s těmi kapitalistickými silami, jejichž tlak bude odpočíván za krizi.

Dalším údobím bude úsilí o komunistické vítězství ve Francii a Itálii. Myslím, že změny strategie třeba hluboce litovat zčásti proto, že může přivést generála de Gaulle a reakci k moci ve Francii — to by tam byla těžká rána svobodě a demokracii — a zčásti proto, že v Itálii stále více bude dělat kreaturu Ameriky, až se dospěje k bodu, kde premiér Alcide de Gasperi bude moci žádat o politickou i hospodářskou pomoc z Washingtonu, aby zachránil svou vládu od katastrofy.

Lituji té změny a myslím, že do značné míry je způsobena fantastickou neschopností komunistů, pochopit psychologické problémy, jež jsou před nimi. Ale myslím, že je také pravda, že velkou část odpovědnosti má americká vláda. Vše, z čeho obviňuje Rusko, lze slušně vytýkat také jí. Mluvení o válce, základny, expanse, satelity, hospodářská nadvláda, komunismus jako hrozba světovému míru, povzbuzování nejreakčnějších skupin v Evropě — i v Číně, povasaltění Japonska a křížové výpravy proti čarodějství ve Spojených státech — to vše ze připomíná dobu, kdy rodící se ruský stát se nejen pokládal za pariu, ale měl i dobré důvody obávat se intervence.

Shledávám, že Čechoslováci a Poláci, kteří jsou dobrými demokraty a dobrými socialisty, mohou těžko porozumět americké snaze o opětovné vybudování Německa, ledaže to má být článek v obrovském řetěze proti Rusku, který se po kousku buduje. Byl jsem v Rusku v pozdním létě 1946, a jsem jist, že by bylo bývalo možno získat Politbyro pro názor, že moudrou politikou je vyjít dobře se Západem.

V roce, který uplynul, Američané udělali vše, co mohli, aby zničili toto přesvědčení. Dodávám, že po mém soudu je pošetilostí myslet, že obrození kominterny nutno vykládat jako ruské vyhlášení války. Je to vyhlášení ruského přesvědčení, že hospodářské zhroucení je blízko jak ve Spojených státech, tak v Evropě, a že komunistické strany musí být připraveny využít co nejvíce zmatku, který z toho bude. Tento názor je aspoň podepřen

skutečností, že americká pomoc Evropě, stane-li se sporem presidentské volební kampaně, bude příliš malá a přijde příliš pozdě.

Stane-li se to, může být ruská diagnosa správnější než diagnosa těch, kdo myslí, že hladová a zbídačelá Evropa může nějak vydržet do poměrů, kdy bude moci udržet svobodu a demokratické instituce.

Harold J. Laski

(Copyright by the Overseas News Agency and Dnešek.)

poznámky

Evropské brýle

Jedním z důvodů, proč tak málo rozumíme dnešnímu světovému chaosu a politickým krisím, které jsou jeho následkem, je okolnost, že se na věci kolem nás díváme jen evropskýma očima. Vidíme evropské konflikty a komplikace, a zapomináme, že snad ještě větší příčinou americko-sovětského stále se přibližujícího sporu jsou otázky mimoevropské, problémy čínské a korejské, důsledky japonského zhroucení, boj o moc v Asii vůbec. Osamostatnění Indie, otázka indoneská, arabská problematika, pikantně provenená naftou, boj o italské kolonie, rozklad koloniálního imperia francouzského — jak všechny tyto světové bolesti mají pro nás ne vždy pozorovatelný reflex na vztahy velmocí, a jak jenom ten, kdo má odvahu vidět jejich spojitosti, rozumí alespoň poněkud nešťastnému dnešku!

Jedním z prostředků, jak se zbavit evropských brýlí, je Güntherova kniha »Asie, jaká je«. Než povšimnete si, jak právě tato kniha pozorovatele bez evropských brýlí je posuzována částí našeho tisku. Jak se kritikovi »Práce« zdá, že tento liberál Günther »na všem najde něco dobrého a něco špatného«, a že jej nic »nedovede vyšínout z rovnováhy«. Což je dnes hřích vidět i dobrou i špatnou stránku věci a nedat se vyšínout z rovnováhy? Pak se ovšem o Güntherovi usoudí, že »svou Asii viděl jen oknem rychlíku«. Jak jí zná a jak jí viděl pisatel kritiky, a jak se u nás vůbec píšou kritiky, to by zase byla kapitola jiná.

Jiří Zhor

Případ fy Jos. Bagar v Olomouci a právo

Je člověku líto, že v některých případech nezbyvá nic jiného, než veřejně poukázat na některé zjevy, které se při právním řádu anebo dokonce šlapou právo, aniž by bylo možno zjednat nápravu. — Takovým případem je záležitost autozavodů Josefa Bagara v Olomouci, který zatím na tento případ doplatil svým životem, neboť uštván — byl raněn mrtvicí a zemřel. Zdá se, že zloba se nezastavila ani před smrtí a pronásleduje pozůstalost dále přes jasné rozhodnutí rady ZNV v Brně, která po smrti majitelově rozhodla majetek vrátit.

Než nutno celý případ několika slovy osvětlit: Několik jednotlivců udalo Josefa Bagara, že kolaboroval. Mezi udavači byl i člověk 17krát trestaný. ÚNV města Olomouce vzal podnik do správy, tedy do tak zvaného pověřenectví, a pověřil správou dva muže, na jejichž jménech nezáleží. Z textu pověřovacího dekretu je jasné, že to měl být prozatímní zášah. Podnik měl být spravován na účet města Olomouce. Pověřenec se sice rychle nechal zapsat do obchodního rejstříku, ale na protest krajský soud v Olomouci rozhodl pověřence z obchodního rejstříku vymazat. Ministerstvo průmyslu však rozhodlo, že ustanovení pověřenců je nezákonné a nařídilo NV v Olomouci, aby pověřenectví zrušil (7. I. 1947).

Zatím Josef Bagar byl ze všech nařčení i před lidovým soudem i krajským soudem v Olomouci očištěn a také trestní nalázací komise šetření zastavila. Mezitím pověřenci hospodařili. Když NV v Olomouci nařídil revisi hospodaření pověřenectví u fy, závodní rada a pověřenec prosbě revisi nepřipustil. Revisé tedy nebyla provedena. Zatím pověřenec neplatil ani daně, dal se do přestavby a ačkoli hlásil městu, že přestavba bude stát 200.000 Kčs, stála pak 1.298.368,85 Kčs, což bylo jen asi z polovice zaplacené. V tomto vývoji ranila majitele ze všech těch tahanic mrtvice a rada ZNV rozhodla vrátit majetek dědicům. — Podle přejímací bilance k 10. III. 1947 je vykázána ztráta podniku, který byl veden na účet NV v Olomouci, slušnou cifrou 7.358.875 Kčs. Toť tedy ovoce pověřenectví, jehož se majitel nedožil. Asi by ho bývala ranila mrtvice po druhé,

Správa pozůstalosti se domáhá zjištění, kdo má hradit pozůstalým zbytečné ztráty, anebo ztráty zaviněné, jak budou prokázány a jež pozůstalost také už prokazuje. Tedy má a bude mít město Olomouc s tím starostí, poněvadž pozůstalost se vskutku domáhá na městu náhrady škody. Takový je stručný obrázek celého případu.

Ale co se nestalo? Závodní rada a bývalý pověřenec uveřejněny podali 19. března 1947 stížnost proti zrušení pověřenectví na ministerstvo vnitra. Opakovali v této stížnosti všechna tvrzení, z nichž byl Josef Bagar před soudy zproštěn. Ministerstvo vnitra se asi o pravdivosti údajů vůbec nepřesvědčilo, neboť s nebyvalou u ministerstva rychlostí rozhodlo už 14. dubna 1947 a sice šalomounsky: jsou-li údaje podle malého a velkého dekretu správné, tedy konfiskovat majetek pozůstalosti a také manželky zeměděle Boženy Bagarové. — Ani nyní nikdo z pozůstalých neví, zda bylo konáno šetření o správnosti údajů závodní rady a pověřence; ale referent průmyslu ZNV v Brně vydal výměr jménem ZNV, podle kterého dává příkaz ÚNV v Olomouci, aby veškeren majetek zabavil. — Tečka? A tak by byl k ničemu výrok několika soudů, který Jos. Bagara neuvěděl, k ničemu výrok rady ZNV v Brně, která rozhodla na základě soudních rozhodnutí a z faktu, že stíhaného z toho všeho roudla mrtvice, tedy, že na to, že měl autodílnu, doplatil svým životem! Tedy: má být dáno za pravdu udavačům, z nichž jeden byl 17krát trestán, přesto, že soudy udavačům za pravdu nedaly? — To tedy ještě uvidíme, ale z vylíčeného je patrné, jakými úskalími se musí právo prodírat. V kolika případech bychom se mohli takto tázat! František Loubal

Zemědělcům není dopřána demokracie

Jaké je skutečné postavení zemědělců, k tomu daly doklad poslední události ve směšné při hlasování o exposé ministra zemědělství. Zemědělci jsou po 5. květnu 1945 bez vlivu na vedení svých věcí. Jednotný svaz českých zemědělců nemá té pravé legitimace, již z bezse sporu vůle zemědělského lidu. Proto je úloha Svazu bezvýznamná, třeba se jeho jméno občas vyskytne v činnosti organizační. »Zemědělské noviny«, jež tento Svaz formálně vydává, jsou vlastně orgánem ministerstva zemědělství a nikoliv Svazu. Přijatý zákon o JSCZ dosud není uveden v život a není naděje, že se tak v dohledné době stane. Hlavním a rozhodujícím činitelem o věcech zemědělských je dnes ministerstvo zemědělství. Vydávaná nařízení přicházejí shora, není třeba slyšet hlas lidu zdola, toho, jehož jediným povoláním je práce na půdě. V zemědělském družstevnictví podle nového pojetí demokracie jsou v čele ústředí družstevních již přes dva roky národní správcové-nezemědělci a družstevníci od 5. května 1945, kteří ovšem po styku s drobným družstevním lidem netouží a epirají se vylučně o politické legitimace. Rovněž podniky zemědělského průmyslu, zemědělci vybudované a dobře vedené, jsou dosud pod národní správou a ministerstvo zemědělství usiluje o to, aby byly rolníkům oduhány. Ministr Duriš mluví o reakčních velkostatkářích, ale nesnaží se, aby mohl malý a střední rolník rozhodovat v JSCZ o svých věcech, tím méně tomu napomáhá okruh jeho spolupracovníků, rovněž nezemědělců. Účinná zemědělská politika musí vycházet ze skutečného života na půdě a ne jen z teorie a knih. Podněty zemědělců mají být brány v úvahu a zemědělci mají být spolupracovníky. Lidová demokracie musí práva pracujícího lidu rozšiřovat, ne okleštovat. Pro zemědělce dnešní doby pojem lidové demokracie nepřinesl ještě to, co je v něm obsaženo.

Ina Josef Andryšák, rolník

Právě nyní třeba pracovat pro Spojené národy

V Praze se sešlo shromáždění zástupců kulturních organizací, zajímajících se o šíření znalostí o Spojených národech, v tak reprezentativním složení, že je to v době nesporné krize této světové organizace skutečnost, nutící k bedlivé úvaze. Sešli se tu mluvčí vysokých škol, Akademie věd a umění, Masarykova lidovýchovného ústavu, Syndikátu spisovatelů, tří nebo čtyř ministerstev, ÚRO a několika církví, byli tu činovníci ze Sokola, Junáka, DTJ, ze Svazu osvobozených politických vězňů a ještě asi 25 významných organizací včetně některých stran Národní fronty. Zastupovali bez nadsázky nějakých 5—6 milionů organizovaných osob a všichni se vyslovili pro energickou, oševdomou a všestrannou

podporu snah Čs. sdružení pro Spojené národy, které je pozvalo k ustavení výchovné komise této organizace.

To, co zde bylo zjištěno, zdá se být skutečnost tak významná, že by o ní měl být zpraven ministr Masaryk, který právě ve Spojených státech zachraňuje na mezinárodním fóru — nikoliv jen pro nás — co se ještě zachránit dá. Pro něho by vědomí tohoto souzvuku domova s jeho prací bylo jistě vítaným povzbuzením. To byla totiž také hlavní charakteristika onoho shromáždění, kde si osobnosti »ostřílené« spolkovou, veřejnou a výchovnou činností v minulosti, řekly, že práce pro Spojené národy v této době a formou, jak ji vytýčil prof. dr. Hník, je přímo svatou a odpovědnou povinností všech, kteří dovedou obsáhnout závažnost dnešního dění.

Okolnost, že zde na schůzi, uprostřed osvobozené Prahy, se v roce 1947 mluvilo jakoby ohlaselem oněch velkých a zanícených projevů, jež jsme občas slyšeli ještě před dosazením vítězství, svědčí o tom, že v duchu Masarykově začínáme konečně a uvážlivě splácet svoje desátky na udržení míru, aby zbytek do sta nesežehla opět válka.

Úvodem poukázal místopředseda Sdružení dr. Vladimír Procházka na prastaré snahy o zajištění míru mezi národy, sahající až do dob veliké čínské kultury, která se již pokoušela o právní řád, jenž by doslova objímal všechny tehdejší státy. Potom ještě řada jmen od sv. Augustina, přes Jiríka Poděbradského až k Wilsonovi a Benešovi. Naše generace už pamatuje nejen dvě světové mírové organizace, ale také dvě světové války. Jde o to, aby nepoznala třetí.

Prof. dr. Hník navázal na tento pokyn přehledem, co bylo u nás i jinde vykonáno pro podporu organizace, která právě v dnešní situaci je nesporně jediná síla, která je s to zabránit nejhoršímu. Žádná z vlád 57 spojených národů nechce válku a kdyby ji chtěla, pak tu je ještě lid, který podle znění charty, je hlavním nositelem moci a tedy i rozhodování, které může zvrátit vázky míru ve prospěch Spojených národů. Tu právě je třeba nezanedbat nic, co by tento lid obeznámilo vždy s pravdou, s tím, kdo je pravým rušitelem míru a snah po jediném a nedělitelném světě. Nejméně deset úkolů čeká Sdružení a jeho výchovnou komisi, aby se za daných okolností udělalo vše, co se udělat dá. Je třeba vytvořit kádr dobrých informátorů veřejnosti, soustředit zájem celého národa na práci Spojených národů; působit iniciativně na objektivitu zpravodajství o Spojených národech v tisku a rozhlase; organizovat spolupráci s národními organizací UNESCO; prosadit zařazení látky o OSN do učební osnovy; organizovat spolupráci s církvemi; mobilizovat politické síly národa k obraně míru; připravit další ročníky úspěšných letních škol a konferencí; podporovat mezinárodní spolupráci s organizacemi a jednotlivci stejného zaměření a konečně zjednat stálý styk s výchovnou komisí světové federace pro Spojené národy.

Tyto celkem zřejmé úkoly výchovné komise vyvolaly velmi podnětnou rozpravu, do které zasáhla většina pověřených mluvčích a z jejich připomínek bylo lze vytušit, jak hluboce závazné byly jejich přísliby další spolupráce. Tak se ustavila výchovná komise Sdružení pro Spojené národy, které se stává opravdu lidovým hnutím — má již na 110 odboček a buněk — a chápe se plně oně vpravdě masarykovské výzvy: »Když si tedy všichni přejeme mír, tak tedy proboha pracujme pro mír!«
J. Josten

Groteska

Přes dva tisíce studentů cestovalo o letošních prázdninách v zahraničí. Každý vysokoškolák, který se chtěl za hranice dostat, také tam byl. Proto se ani nikomu nezavdělo, že byl v Jugoslavii či Finsku, Norsku či Anglii atd. Jediný hoch byl výjimkou. On dostal totiž po dlouhých procedurách povolení k návštěvě Sovětského svazu. Jediný z tolika zájemců! Prožít prázdniny mezi lidem našeho největšího spojence — toť doopravdy záviděníhodné. Tato senzáce ztratila později něco ze svého lesku, když se zjistilo, že dotyčný šťastlivec je původem Rusín a jede navštívit toliko své rodiče do Chustu. Ale i tak zůstal pozoruhodnou výjimkou ve studentstvu, neboť byl prvním člověkem, který přestoupil hranice Sovětského svazu bez doprovodu nějaké delegace. Zejména »studentská cestovní kancelář« se o tento originální případ zajímala a hodlala studenta po jeho návratu navštívit. Ale...

... v úterý zaklepe na dveře kanceláře nesmělý prst. Po chvíli vklouzne dovnitř uctivý mládenec a opatrně spustí:

»Četl jsem nedělní noviny, a já jsem ten jediný student, který měl povolení k návštěvě Chustu o prázdninách.« — »A přeješ si, kolego?« dychtivě se ptá úřadující student. »Já bych chtěl jen vědět, jestli s tím nebudu mít nějaké opletačky.« — »A proč by?« — »Já jsem se totiž do Chustu nakonec nedostal!«
brom-ješ

Děti bez vyznání ve škole

Je zajímavé sledovat osudy dětí bez vyznání v našich školách. Jejich počet stále klesá, také mizivý počet rodičů žáků o osvobození dítěte od náboženského vyučování. Náboženský boj ve škole zcela ustal, nehledíme-li na půtky, jež musí někdy učitele svádět s žáky. Ti často své vyrušují učitele náboženství, kteří nebývají vždy nejlepšími kvalit. Náboženství ve škole však působí mnoho obtíží v rozvrhu hodin a náboženské společnosti mají stále větší potíže s hledáním vhodných učitelů náboženství. To však jsou již jiné věci, vraťme se k dětem bez vyznání ve škole.

Jejich situace není hodná závidění. Spolužáci chodí do náboženství, tam slyší dějiny Starého i Nového zákona, formou vyprávění se seznamují s mnohými pojmy, jež dítě bez vyznání nikdy a nikde neslyší. Potopa světa, Kain a Abel, Desatero, sedm let hubených, Noc, Sodoma a Komora, Lothova žena, Otčenáš, slyší o liturgiích, o obřadech, rozeznává kategorie služebníků církve. Je to mnoho pojmů, jimž žije i náš veřejný život, naše kultura, písemnictví, hudba, národní písně. Dva tisíce let křesťanské kultury se nesmazatelně vepsalo do způsobu života evropského člověka.

A dítě bez vyznání nepozná ani hlavní čtosti a hříchy, různé mravní příkazy. Nelze říci, že by jejich znalost charánila před přestupky a před zločinem, je však nutné mít aspoň představu, co se smí a co nesmí, poznávat příčiny různých jevů v oboru mravnostním. Dítě bez vyznání rádo jde do hodin náboženství, je nadšeno novými poznatky. Dochází ke groteskním zjevům, že otec úplně nevěrec vidí, jak jeho dítě si vyprošuje u učitele náboženství, aby smělo chodit do jeho hodin. Je to zpěv nejvýš zajímavý a poučný.

My dospělí, pokud jsme bez vyznání, jsme žili své mládí jako příslušníci církve. Nám jsou běžné pojmy z oboru všeobecné mravnosti, jak jsme si je osvojili při náboženském vyučování. Známe mnohé, co se z nauky křesťanské dostalo do veřejného a kulturního života. Chodíme prohlížet velkolepé stavby církevní a rozumíme obřadům. Ale dítě, které do náboženských hodin nechodí, je velmi ochuzováno. Marně mu rodiče dokazují, že musí umět násobilku jako Otčenáš, když neví, co to vlastně Otčenáš je. Neví, proč maminka mluví o Sodomě a Komore, kterou zanechal tatínek za sebou v bytě, když se chystal na cestu. Dokonce ani neví, proč má být u nich ve třídě ticho jako v kostele, jak to říkáva jejich pani učitelka.

Volná myšlenka nedovedla dodat mravouku do školního vyučování. Omezila se jen na pasivní metody své činnosti. Církev má svůj řád, svou věrouku důkladně vybudovanou. Nelze je nahradit jinak než jinou věroukou, jiným řádem. A to se nestalo. Proto klesá počet dětí bez vyznání na školách.
jpb

Nesnáze demokracie

Předválečná demokracie si mnoho lámala hlavu s tím, jak udělat volební řady tak dobře, aby volby byly přesným obrazem politického smýšlení voličů, a aby zastupitelské sbory od nejmenší obce až k zákonodárným sborům byly vyjádřením politické vůle občanů. Návrhů, diskusí a sporů bylo bez konce. Poměrně zastoupení, jak bylo zavedeno, zaručovalo v celku velmi dobře, aby volby ukázaly, jak se kteří voličové rozhodli pro různé strany, a zaručovalo také zastoupení těchto stran podle počtu hlasů voličů, kteří se k nim přidali.

Viděli jsme však teď při volbách do závodních rad, že při nich myšlenka poměrného zastoupení padla, a byla volena jediná kandidátka, vyslovili se pro ni 80 procent voličů. Odůvodňovala se to snahou, aby tyto volby byly nepolitické; což nesusouhlasí se skutečností, že těchto volbám, ať už skončily úspěchem jediné navržené kandidátky nebo jejím neúspěchem, předcházely dlouhé a dlouhé spory mezi politickými závodními organizacemi v podnicích nebo úřadech. Je opravdu nesnadné dělat v závoděch »nepolitické« volby, když je v nich několik závodních politických organizací, které někdy se jakž takž snášejí, ale většinou jsou na sebe jako srně. Zaležit v závoděch a úřadech závodní politické organizace, a chít od nich, aby při volbách do závodních rad si uložily rezervu, když právě volby jsou pro politické organizace tím, čím je vođa pro rybu, to je přespříliš žádáno.

Kdo sleduje studentský život, který je svým způsobem velmi citlivým manometrem politických sil u nás — vidí, jak jsou v něm spory o to, má-li ve studentském životě rozhodovat poměrné zastoupení, či většina a menšina. Ne právě milé je zjištění, že působí často politikářská otázka: co by pro nás bylo výhodnější? Ze zastánců většinového principu stávají se rázem přesvědčení stoupenci poměrného zastoupení, když si vypočítali, že by byli v menšině, v níž poměrné zastoupení by pro ně znamenalo sice málo, ale přece více než nic.

Hlavní nesnáze v demokracii, která se rozhodla pro princip poměrného zastoupení, není ve volbách, ale po volbách. Demokracie dovede zjišťovat politickou vůli voličů, kteří se rozdělují v několik skupin. Hlavní nesnáze je však v tom, jak tuto politickou vůli různých skupin spojit v jeden proud, který by dovedl vykonávat užitečnou práci. Demokracie rozděljuje lidi v politické strany, ale už daleko hůře je spojuje.

Je v povaze politických stran, že myšlenku spolupráce lidí z různých stran nepodporují. Každá z nich považuje za prospěšné, aby jejich ovčinec byl co nejvíce oddělen od druhých. Vidíme to i u nás. Myšlenka Národní fronty zaniká v hluku agitace politických stran. Bylo by dobře, kdyby každá ze stran Národní fronty své straníky snažila přesvědčit o užitečnosti Národní fronty aspoň se zlomkem toho úsilí, se kterým je přesvědčují, že jejich strana je jediné dobrá mezi ostatními.

Národní fronta není jistě daleko posledním slovem našeho politického vývoje. Bude takovou, jak bude žít ve svých slozkách. Český člověk by se dal přesvědčit o nutnosti spolupráce stran v Národní frontě, ale politické strany ve strachu o voliče jsou daleko neklidnější, než volič sám. Už bylo dosti akcí u nás, které byly zmařeny ne z rozhodnutí lidí dole, ale z podnětů sekretariátů. Politické strany považují za prospěšné udržovat své voliče ve stavu stálého vzrušení. V. G.

Co je luxus?

Stát na některé věci uvalil daň z přepychu; jsou opravdu věci, které lidé mohou postrádat; chtějí-li je mít, nechť tedy zaplatí za ně o trochu více a zaslouží se tím o státní pokladnu.

Když se hledala úhrada pomoci zemědělcům, postiženým suchem, vynořila se také myšlenka: trochu si můžeme pomoci, zdaníme-li ještě více přepych. Je však ještě jedna cesta, jak pomoci státní pokladně: odstranit vše, co ve státním životě je luxusem. Pomůžeme tím nejen ministrově financí a poplatníkům, ale přičiníme se i o uklidnění mnohých občanských myslí; ani to není nedůležité. Národ, který vyšel z války potlučen tak, že se rány nedají spočítat, si nemůže dovolit přepych. A dovoluje-li si jej zde či onde, podírá tím morálku svých občanů, dráždí je.

Vmysleme se do duše prostého občana, který čte, slyší nebo vidí, jak nemáme často na věci nejpotřebnější, zároveň čte a slyší, kolik který úřad měl a dnes má aut, kolik stála ta nebo ona hostina, kolik lidí bylo tam či onde na zájezdu! Jsou obory, kde není peněz na věci nejzákladnější, nejnütnější. Jak málo poměrné je — na příklad — postarano o nové občanky republiky, o lidičky, kteří se narodili předevěřím, včera! Necht se sebere několik poslanců a podnikne zájezd ne někam daleko za hranice, ale obyčejnou tramvají do některého z ústavů, kde řvou noví občankové republiky, nechť hovoří s lékaři, s ošetřovatelkami; poznají, že ačkoliv tato péče je tak důležitá, nemá daleko vše, čeho potřebuje. A kdyby poslanci takto viděli, jak není postarano o nejzákladnější potřeby, pak by se velmi energicky dožadovali, aby byly snižovány položky na věci, které — za dnešní situace — jsou nejen nezbytné, ale které jsou přímo přepychem. Matkou tohoto přepychu je: z obecního krev neteče. Já to neplatím! Kdyby mnoho lidí mělo pocit, že z obecního krev neteče, ubýlo by rázem aut před nejrůznějšími úřady. Mnoho lidí by poznalo, že neztratí na své důležitosti, když budou jezdit tramvají. Ministr Dr. L. Winter velmi často jezdil do kanceláře tramvají. Také proto, že tento politik, který byl zakladatelem československého sociálního pojištění, nepotřeboval nic, co musilo zvěšovat jeho formát. Auto je dobrý, rychlý dopravní prostředek. Budiž dán těm, kdo ho potřebují. Listonošům, kteří se rozcházejí z hlavní pošty, jako soumaři prohnatí vaňou, kterou mají roznést. Zřízením soumarům, kteří přenášejí z jednoho úřadu do druhého balíky spisů. Lékařům, z nichž někteří mají za sebou práci, proti níž různé vychvalované výkony jsou hotovou rekreativou. Ale budiž vzato těm, kteří v tomto dopravním vynálezu stále novdívá nic jiného, než — representaci. Auta stojící před stá-

tními úřady, ale také před různými sekretariáty, korporacemi, institucemi, nejsou totiž známkou, že jejich činnost se mechanisuje, t. j. zrychluje, ale jsou to jen věci, které mají dodat důležitost těm, kteří se v nich vozi. Ale i zde je potřeba říci: komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí. Modernější řečeno: ani nejlepší auto nedodá vážnosti tomu, kdo nic nezačmená. Ale nejsou jen auta. Je mnoho a mnoho případů, kde žijeme nad poměry. Hledá se někdo, kdo by dovedl omezit tento přepych státní administrativy, národních výborů a národních podniků. Parlamentní a úsporná kontrolní komise má zde příležitost ukázat, co dovede. A bylo by také dobře, aby o svém úsilí, o svých výsledcích a nesnážích říkala poplatníkům více než dosud. V. G.

Svět jako velký úřad

Jako každá válka, přinesla i druhá světová válka velkolepý rozkvět státního hospodaření. Malinký koláč, který státu zbýval, musel být slušně rozdělen mezi všechny občany. To bylo na celém světě, někde ostřejší, jinde méně ostře, — zákrok státu do hospodářství jakéhokoliv. Je po válce a v mnoha státech trvá neb aspoň dodělává válečné hospodářství. Ale trvají listky a s nimi všechny úřední funkce s tím spojené. Kolik se tím zabývá ještě lidí? Snad nikdo u nás na to nedovede odpovědět. Je možno mluvit o redukci úředníků, když nezmizela ještě jejich funkce? Touto otázkou se neklidně zabýval nedávno švýcarský časopis »Technische Rundschau« (12. IX. 47) v článku »Studenou cestou ke státní moci?«, kde sdělil veřejnosti, že švýcarská Bundeszentralverwaltung má r. 1946 26.193 funkcionářů, z toho ještě 6943 zabývajících se válečným hospodářstvím, zatím co roku 1938 měla — 10.365 úředníků. Není tedy, jak je vidět na zvýšení počtu úřednictva, důvodem pro skoro trojnásobné jeho množství, pouze válečné hospodářství. Stát má prostě mnoho práce a povinnosti a to dokonce v době dnešního hospodářského rozkvětu. Suverenita kantonů, praví se dále, odumírá a vše přechází na Bund. Etatismus a centralismus pokračuje také ve Švýcarsku a to velmi rychle a — bez hluku. Veřejnost tento zjev sotva pozoruje, ačkoliv se dotýká ostře i osobního života každého jednotlivce. Ve válce mohl stát plnou mocí řešit snadno různé problémy a tak se z toho stal zvyk. Změna státní struktury děje se i ve Švýcarsku. — Bund staví instituce sociální, dává živnostenská nařízení, zlepšuje zařízení, staví veřejné stavby, — tím mu roste kompetence, moc, povinnost a práce, a automatickým důsledkem je výstavba centrálního aparátu úřednického a úředního, zvyšování daní k zaplacení personálu a věcných výdajů. A článek si stěžuje dále na buržoasní strany, že samy tento proces podporují, neboť volají samy »Bund musí, Bund se staraj, Bunde podporuj atd...« Naříkají na velké daně a volají po radikálním odbourávání personálu Bundu. Jak však to provést, když samy studenou cestou podporují etatismaci a centralisaci?

Je vidět, že s byrokratisací mají starosti všude, i ve Švýcarsku, kde po socialismu není ani slechu v životě veřejném. Spíše se zdá, že jde o zjev světový. Je dobře si ho všimnout a naříkáme-li na byrokracii, ptát se, pokud celý svět stálým spoleháním na stát jako všemocnou jednotku toto zúřednění nepodporuje. Neboť je konečnou otázkou: Kdo toto zúřednění zaplatí? Nakonec jen ti, kteří statky vyrábějí, v továrnách, zemědělství, živnostech. Byrokratická nadstavba, znepružnění celého života a zneřňování jeho byrokracií (třebas v nejlepší slova smyslu) je vyhlídka, která se dnes rýsuje na celém světě. Není to právě vyhlídka nejvážnější. Bylo by dobře aspoň u nás, kde pomalu stavíme nový řád, zajistit ne řád zúřednění, ale v prvé řadě výrobu, věnovat zjevu pozornost. Nebo nám vše přeroste přes hlavu. Doklady toho nejsou malé. T.

Jednal správně

»Dnešek« se dosud nezabýval záležitostí »Jak zmizelo 50.000 kg příze«, uveřejněnou ve Svobodných novinách dne 28. září, s dalšími odezvami, a to »vysvětlením« pana Roška dne 3. t. m., a patřičnou, ale neúplnou odpovědí jmenovanému obháječi dne 5. t. m.

Podle vyjádření pana Roška, zaměstnance ústředního ředitelství, zašantročil p. ředitel textilní zboží v mnohamiliónové hodnotě v zájmu zaměstnanců příslušného podniku. Tito zaměstnanci, pro které »tolik vykonal«, jsou nevděční, neboť se ho zřekl a učinili na ně dokonce nepřímo trestní

oznámení! Na obhajovací článek, ve kterém autor pana ředitele div neprohlásil za mučedníka, ukřižovaného za dobré skutky, bylo dvakrát reagováno, při čemž však nejzávažnější věc nepochopitelně upřel pozornosti. Podle zprávy ve Svobodných novinách dne 28. září vyzval revisní orgán ředitelství Čs. textilních závodů, aby ředitel byl ihned propuštěn anebo přeložen na jiné působiště. Podle téže zprávy toto ředitelství odpovědělo dopisem, podepsaným generálním ředitelem, že »nebyl dokázán úmysl se obohatit a že cesty p. ředitele pokládá za jediné možné«, a proto, že s návrhem revisního orgánu nemůže souhlasit. Revisní orgán navrhl pokutu, kterou ONV podle zásluhy za »dobré skutky« čtyřnásobně zvýšil, čímž »jedině možný postup« p. ředitele zhodnotil a potrestal. Ale podle názoru generálního ředitelství se p. ředitel ničeho nezákonného nedopustil!

»Nebyl dokázán úmysl se obohatit!« Z této stylisace lze dokonce soudit, že se p. ředitel sice obohatil, ale bez umyslu. Neboť důkaz, že se neobohatil, by mohl podat jen sám pan ředitel, kdyby prokázal, komu a kolik zboží v zájmu zaměstnanců vydal. Takový důkaz mohl sám podat, kdyby vydávání zboží prováděl se řádnými záznamy a s vědomím alespoň zvodní rady. To by byl »jedině možný postup« p. ředitele! V tomto případě by byl názor gen. řed. alespoň pochopitelný, třebaže ne správný.

Jak je to v demokratické republice vůbec možné, že generální ředitel velkého průmyslového podniku, či podniků, může něco podobného prohlásit, a jak je to možné, že tento úředně projevovaný názor zůstává bez odezvy ať již se strany spotřebitelů, příslušných úřadů nebo ÚRO? V době, kdy celý národ (kromě šmelinářů a boháčů a snad kromě osob na vlivných místech přidělovacích úřadů), je polonahý, kdy textilní obchody její prázdnotou a krejčovské závody nemohou pro nedostatek textilií pracovat, v době, kdy textilnímu dělníku — kromě smluvních 6 metrů za rok — se nesmí z vlastního závodu prodat ani metr zboží, které sám po celý rok zpracovává, tento metr se pro dělníka nesmí přidělit ani obchodníkovi (s určením, aby jej prodal určité osobě), v době, kdy nevyvoleným není při sebevětší námaze možné uplatnit »Poukaz« na textilní zboží, v této době prohlásí gen. ředitel textilních závodů nejen že nekontrolované zašantročení obhospodářovaného textilního zboží není důkazem obohacení se, ale dokonce, že »cesty p. ředitele jsou jediné možné!«

To znamená, že přes trestní nález a potrestání pan ředitel jednal správně, když:

1. jednal prokazatelně proti předpisům,
2. vydal 300.000 metrů bez účtování a záznamů, a tím
3. dal jasně podklad pro další řetězové šmelinaření,
4. připravil stát o statistice (ne-li o miliony) na daň obrotové, výdělkové a důchodové.

Pěkné doporučení ředitelům jednotlivých závodů textilního národního podniku! Kam to spějeme? V o P.

Jen za sebe

Dostí často vstane na poradách kdosi a ujišťuje, že to, co říká, je (jen) jeho osobní názor, že mluví (jen) za sebe. Bude o tom, co na poradě slyšel referovat, a do příští schůze bude vědět, co má říci k věci jménem úřadu, strany, kterou na poradě zastupuje. Vypadá to velmi často takto: říkám vám, co soudím o věci já; ale z toho si nic nedělejte, na tom nestavte; hlavně záleží na tom, jaký názor má ten, kdo mě do této porady poslal; tento názor teď neznám a nevím, ale do příští schůze už to budu vědět. Jiný to řekne ještě jasněji: já zde nemohu říci nic určitého, protože neznám stanovisko strany.

A tak na porady nechozí lidé, kteří mají svůj názor, nýbrž lidé, kteří někoho zastupují. Je to pohodlné pro ty, kteří neoplývají nadbytkem osobních názorů. Jsou lidé, kteří velmi rádi zastupují svoji stranu, neboť nemusí přemýšlet o tom, co by řekl oni.

Vývoj jde k socialismu. Jsou lidé, kteří rádi vidí protiklad mezi socialismem a osobností. Ale cesta k socialismu není možná bez osobnosti. Hospodářsky a sociálně je socialismus dobrá organizace práce. Což znamená, že každý v socialismu se musí něčemu podřízovat; musí mít smysl pro kázeň, pro pospolitost, pro spolupráci. Což vše není a nemusí být namířeno proti osobnosti. Socialismus nezachoval jen jako pohyb lidových vrstev; jeho počátky i tvar určovaly osobnosti. Nebylo by socialismu bez osobnosti.

Je pravda, že s osobností, s člověkem, který má své názory je obtížnější se vyrovnat, než s tím, kdo je ochoten ma-

chanicky přejímat názor strany. Je pohodlnější život tam, kde není mnoho osobností. Je možno lehouce najít lidi, kteří jsou ochotni kývat ke všemu, co slyší. Ale je potřeba lidí, kteří chtějí něco více, než osobní prospěch, než osobní pohodlí. A tyto lidi potřebuje socialismus; musí jim dát příležitost pracovat.

Bude velkým úkolem socialismu u nás, aby obnovil plnou úctu k osobnosti. Socialismus je u nás zaměřen na mnohých svých místech lidmi, kteří už nic nechtějí. Tuze rádi vystupují jménem úřadu nebo strany. Je-li úřad velký a strana mocná, jsou i oni mocní. Aspoň tak vypadají. Neanesou vedle sebe osobnost, neboť v ní cítí nebezpečí.

V. G.

politika

Owen Lattimore

Československo - křižovatka Evropy

Čtenáře jistě bude zajímat úsudek cizího novináře, který zná hodně světa a umí se dobře dívat kolem sebe, o našich poměrech politických i jiných.

Československo je země, kde přibližně čtyři z deseti lidí odevzdali komunistům hlas v poválečných volbách, které určily nynější vládu. To znamená průměrně čtyři z deseti dospělých, které potkáte, když jdete po chodnicích plných lidí v Praze, které vidíte svázet úrodu, když váš vlak klidně běží důkladně obdělanou venkovskou krajinou, nebo které zdravíte na horských pěšinách, kde tisíce milovníků přírody tráví své letní prázdninové potulování. A tyto čtyři z deseti komunistů nebo komunistických přívrženců hlasovali ve volbách, které byly tak slušné, svobodné a nenucené, jako kterékoli volby, které by se mohly konat v nejpokročilejší zemi na Západě. To bylo potvrzeno od amerických i britských pozorovatelů.

Přitom však jsou Čechoslováci jedním z nejměst'áctějších národů na světě. A to slovo „měst'ácky“ se zde nesmí brát v úzkém, ostrém, bezkrevném smyslu, v jakém se často najde v americké školní četbě nebo při povídání u sklenice, když po práci beseduje inteligence; „měst'ák“ znamená ve východní Evropě teď zvlášť a víc než v Československu, slušné, ale bezstarostné živobytí, stravu báječnou pro toho, kdo má rád jídla vydatná a příliš kořeněná, více vína a piva, zejména piva, než těžkých lihovin, velkou důvěrnost a citovost mezi rodinami s širokým okruhem tet, strýců a bratranců, a přesvědčení, že nic nemůže nahradit osobní tvrdou práci a odpovědnost, i když rodiny musí držet pohromadě.

Československý měst'ák není však úplně měst'ský. Má blízké příbuzné na venkově, vřelý poměr k venkovskému životu a zvykům a upřímný obdiv k tvrdé, hospodárné a spořádané práci zemědělské. Pokládá hudbu za nezbytnost, nikoli za přepych. Ve své vážné četbě, které se oddává značně, dává přednost důkladným filosofickým, poněkud těžkým pojednáním z dějin, politiky a hospodářství, nikoli stručným výtahům. Má rád dílčí hospodářské statistiky, aby je mohl udat ve vhodné chvíli.

Československo je také země velmi náboženská. Má slušnou katolickou většinu a živou protestantskou menšinu, jejíž tradice osvětleného myšlení a společenského povědomí sahají až k tak světově významným postavám, jako jsou Hus a Komenský. Jsou sice různé mezi českomoravskými katolíky a slovenskými, to je pravda, důležitější je však základní skutečnost, že více než 70% národa jsou katolíci. To znamená více než statistický údaj. Za nacistické okupace velmi ožil církevní život. Stateční kněží probírali v kázáních skutečnosti a myšlenky, které Němci nepustili do tisku. Mnoho kněží bylo posláno do koncentračních táborů a mnohé jich bylo zabito.

Když nastal činný odpor za války, kněží dále podrželi toto vůdcovství. Pracovali s partyzány a byli za to mučeni a zabíjeni. Katolické strany více však mezi Čechy a Moravany než mezi Slováky vzbuzují politickou úctu, která je založena spíše na životě, na současném mravním vůdcovství, než na zvyklosti nebo tradici jejich vedení.

Řekne-li se, že čtyři z deseti Čechoslováků odevzdali komunistům hlas v posledních volbách, založených na naprosto svobodné a slušné soutěži politických myšlenek, je to jen jeden způsob, jak vyslovit problém pochopení Československa a jeho lidu. Nijak to však není odpověď na tu otázku.

Není na př. pravděpodobné, že by cizinec, který v této zemi strávil několik neděl, mohl zaznamenati, co mu řeklo deset „představitelů“ a myslit, že má čtyři význačné projevy komunistického stanoviska a šest stejně význačných projevů nekomunistických a protikomunistických názorů. Přitom se nesmí zapomínat na jazyk, který je obecně činitelem obtížným; každý novinář může dosvědčit, jak je hesnadné přesně zachytit něčí politický názor z rozhovoru prostřednictvím tlumočnicka. Cizí jazyky jsou úskalím. Angličtina, i když se rychle šíří, není v Československu ještě druhým „reprezentativním“ jazykem.

Zhruba udělal jsem zkušenost, že čím lépe Čechoslovák mluví anglicky, tím je méně podobné pravdě, že on nebo ona náleží buď k straně sociálně demokratické, nebo katolické lidové straně, nebo k slovenské demokratické (katolické) straně. Bývá to komunista, ale ještě spíše člen nebo příznivec nejkonservativnější strany, národních socialistů. Ti, kdo mluví francouzsky, ještě s větší pravděpodobností budou nemarxisty nebo protimarxisty. Němčina byla kdysy po celé Evropě běžnou řečí mnohých komunistů a většiny sociálních demokratů. Dnes je trapně odporná většině Čechoslováků.

Znalost mluvit rusky je ku podivu velmi málo spolehlivým vůdcem k sympatiím komunistů. V minulosti byla ruština známkou slovanských osvětových sympatií, zvláště v evangelických protestantských rodinách; jakýsi kulturní nacionalismus, který s tím býval dříve spojen, prodělává dnes podivné změny a obraty. Podle mé zkušenosti z nahodilých hovorů lidí, kteří mluví rusky, dost zřídka mají sympatii pro Rusy, ale odpor ke komunismu a někdy by bylo třeba ještě podrobněji třídit jejich stanoviska. Nejednou jsem se setkal s člověkem, který mi říkal, že má sympatie pro Rusy a naprosto přátelské pochopení pro ruské komunisty, odmítá však komunisty československé; když jsem chtěl po něm, aby mi to bližší vyložil, pravil, že československé nezávislosti nehrozí nebezpečí z ruské žádosťivosti nebo výbojnosti, ale že hrozí příliš velká „diktatura“ přímo v Československu, totiž od československých komunistů. Ale jak komunisté, tak protikomunisté mi říkali, že zřejmě mají univerzitní studenti, kteří se dali zapsat po poslední válce, sklon ke kritice československých komunistů.

Ačkoli je snadné zachytit veřejné mínění v Československu, není snadné najít odpověď na všechny otázky, které by chtěl Američan přirozeně položit. Na příklad v každé kavárně vidíte lidi, že čtou všechny noviny. Po důkladném probrání komunistických časopisů se stejným zájmem přečtou list katolický nebo nestrannický, který přináší ostré, skvělé protikomunistické úvahy od Ferdinanda Peroutky, o němž se obecně připouští, že je to jediná osobnost, která nutí komunisty, aby si svůj postup velmi pečlivě promýšleli.

Knížní a novinové stánky všech stran prodávají tisky všech ostatních stran. Skoupil jsem v největším komunistickém novinovém obchodě co se dalo. Když jsem podrobně srovnával obsah, koupil jsem několik amerických publikací a jeden anglický list, vesměs známých tím, že jsou zuřivě proti Rusům i proti komunistům.

„Mimoходом,“ řekl jsem prodáváče, „proč vy komunisté prodáváte tyto zvláštní noviny?“

Pokrčila rameny. Nemluvila dobře anglicky a hledala správné slovo. Nakonec pokrčila rameny znova.

„Proč ne,“ pravila, „jsme přece svobodná země, či ne?“

„Co vás přimělo, že jste se vypravil na léto zrovna do Československa?“ ptal se mne můj nový známý.

Vyložil jsem mu, že jsem se po mnoho let věnoval studiu pohraničních území čínských, neboť jsem se zajímal o hranice jednak proto, že rozdělují národy, jednak že to jsou čáry, podél nichž se navzájem stýkají různé národy, osvěty, řeči a náboženství. Poznal jsem, že jsou úchvatně zajímavé smíšené, okrajové a menšinové společnosti a osvěty, které vznikají nebo žijí podél hranic. Letos v létě jsem si přál jít do Vnějšího Mongolska, nepodařilo se mi to však. Tak jsem se rozhodl, že místo toho půjdu do východní Evropy.

Víc než jeden stín hořkosti byl v zdvořilém úsměvu, s nímž bylo přijato toto mé vysvětlení. Můj tazatel zřejmě měl už z dřívější zkušenost s tím, že byl on sám i jeho vlast pokládáni za „zvláštnost“. Do toho vskočila nějaká žena a pravila, že v mnohém je Československo, když jsem ještě nebyl ve východní Evropě, nejlepším místem na začátek. „Uvidíte, že nebude tak snadné poznat všechny názory, zvláště názory menšin, v ostatních zemích východní Evropy,“ pravila.

Tuto poznámku udělala komunistka a její otevřenost dost překvapila Američana, když mluvila o zemích, ovládaných od komunistů, v nichž jsou menšiny nekomunistické nebo protikomunistické. Ale to už je vynikající vlastnost Čechoslováků, že mají žhavou snahu po nestrannosti. Ať jde o jakoukoliv otázku, první půlka odpovědi je obyčejně pečlivým úsilím podat skutečnosti tak, jak jsou; osobní mínění přichází až v druhé půlce odpovědi. Nikdy dříve jsem nenašel tento zvláštní žár myšlenkové počestnosti v národních vlastnostech nějakého národa. Je to součást příznačného ducha Čechoslováků, který jim dovoluje mít s ostrými politickými spory i neotřesenou národní jednotu.

Můj hostitel se mne před několika dny ptal, co si myslím o československých komunistech. Řekl jsem mu, že jsem sice mluvil s několika slovenskými komunisty, že však musím ještě vidět neslovenskou odrůdu.

„Prosím,“ pravil, „mohu to brzo zařadit. Domníval jsem se, že hledáte jen několik významných osobností, na jejichž mínění se dá nejvíce, ale když to myslíte takto, podíváme se na komunisty. Mohu vám přivést obojí, mé vlastní příbuzné i sešvagřené.“

Výsledek toho byla skupina dvou komunistů, jedné konservativní národní socialistky (vdané za jednoho z oněch komunistů) a pěti nebo šesti lidí, kteří zastupovali různá hlediska mezi levicí a pravicí. Byla to dlouhá odpolední beseda, kde se neproneslo žádné mínění, aby se proti němu nepostavil názor opačný. Z toho vyplynulo několik zjištěných skutečností, pečlivě pročištěných, jak jsem je přijal prakticky ode všech myšlenkových škol.

Československo je země menšin, ale všechny strany projevují vážné rozhodnutí nepřipustit, že jsou Slováci menšina. Je 12.500.000 Čechoslováků, z nichž 3.500.000 je Slováků. Politicky ovšem se Slováci nepokládají za menšinu, protože se hodnotí jako „národ“ se stejnými právy v republice.

Zřejmě jsou zde v myšlení některé nejasnosti. Když si čtvrtina národa myslí, že je něco jiného než ostatní tři čtvrtiny, pak tu vyplývá početně případ menšinový, ať se tomu říká politicky jak chce. Tato dvojznačnost se ještě zvyšuje tím, že na Slovensku, samosprávné to východní části státu, jsou ovšem Slováci převážnou většinou.

Dále se musí uvážit, že ve většině států je menšina menšinou politicky, protože většina znamená, že vedle ní je něco odlišného a slabšího. V Československu však početně větší část snášenlivě souhlasí, že Slováci mají nárok na táž práva jako každý jiný. Menší část Slováků nedůtklivě usiluje, že musejí dostat zřízení jaksi odlišné, nikoli však „menšinové“.

Tyto zmatky jsou ve skutečnosti spíše přežitkem z minulosti než skutečným nebezpečím do budoucnosti, i když nyní působí nepříjemnosti. Připomínají bolení zubů, které trvá ještě chvíli poté, co byl zub vytažen. V prvních dnech republiky po roce 1918 Slovensko nemělo školených lidí.

Ostatní části republiky musely ten nedostatek vyrovnat. Protože většina Čechů a Moravanů chtěla zůstat ve svých končinách, kde se jim lépe dařilo, nakonec z toho byla pohoršlivá praxe, že se na Slovensko posílali byrokrati, kteří měli být vlastně propuštěni nebo nepovyšováni pro svou neschopnost. Slováci tak byli osedláni od lidí, kteří špatně hlásali republiku bratrské lásky a rovnosti.

Poměry se nyní změnily. Inteligence na západě ztratila pod přímým náporom Hitlerovy vlády lidí více, než Slováci za Tisova režimu, opřeného o Hitlera. A podle politické dohody zaujímají nyní Slováci na Slovensku všechna dobrá místa a kromě toho ještě třetinu nejvyšších míst v celé republice. Slovenská inteligence věru se nikdy „neměla tak dobře“ a aby se měla tak dobře, to závisí spíše na tom, jak bude klást důraz na jednotu Československa, než na odlišnost Slovenska.

Nehledě na tyto početní a politické menšiny, jsou v Československu menšinami všechny politické strany. Komunisté, nejsilnější strana, získali ve volbách r. 1946 31% všech odezvaných hlasů v Čechách a na Moravě a dalších 7% na Slovensku, takže mají celkem ve státě jenom 30%. Na Slovensku demokratická strana získala dvě třetiny slovenských hlasů; ale to jí stále ještě dává jen 14% hlasů z celého státu. Kromě toho slovenští demokraté, třebaže jsou početně katolickou stranou, špatně by pochodili politicky, kdyby nedovedli k sobě připoutat vyšší politický um malé své protestantské menšiny, a proto nemohou působit, byť jen místně, jako pevná klerikální většina.

Není tu ani možnosti koalice proti komunistům. Nynější národní program — dvouletý plán, platící do konce r. 1948, je příliš mírný. Z celého srdce za ním stojí komunisté, kteří také velmi pro jeho splnění pracují. Žádná koalice nemohla by oddělat komunisty a neodělat hned také dvouletku; a to udělat nikdo nemůže, protože dvouletka je příliš populární a pro blaho celého státu. Každá strana, která by vystoupila proti dvouletce, by přišla ve volbách r. 1948 o hlasy.

Dvouletka je mimo to takovým dobrodiním pro Slovensko tím, že mu dává zaměstnanost a zvyšuje životní úroveň, že dokonce ani slovenský separatismus (odlišnost je však slovem vhodnějším) by nemohl žít z odporu proti dvouletce. Vypadá to tedy tak, že Československo i nadále bude řešit své problémy součinností menšin. (Pokračování.)

(Copyright by Overseas News Agency 1947.)

Dr. Josef Trněčka

Zlepšili jsme politické stranictví?

V letech 1941 a 1942 psal neochvějný vyznavač demokracie prezident dr. Edvard Beneš v cizině stať, nazvanou »Psychologie politického stranictví jako zjev antidemokratický«, známou z knihy »Demokracie dnes a zítra«. Podrobil v ní kritickému rozboru politický život v demokratických státech evropských po první světové válce, aby současně, téměř jedním dechem, vyslovil pevnou víru ve vítězství demokracie.

Upozornil na všechny protidemokratické nectnosti politického stranictví. Na sobectví, bezohlednost a drsnost, neupřímnost, zaujatost a pokrytectví, nesnášenlivost, neústupnost a fanatismus, neobjektivnost, nevěcnost a neomylnost. Poukázal na průvodní zjevy stranictví, na nenávisť, lživou agitaci a štvání, macchiavelistickou nevybíravost v prostředcích a všeobecnou demoralisaci, a takto pokračoval:

»Nejosudovější bylo, že politické strany, nechápajíc správně svých úkolů a svého kontrolního poslání, místo kontroly vlády a správy braly do svých rukou vládu a správu státu a vlády samy; nejenže se staly nositeli vládní moci tím, že do vlády delegovaly přímo své vůdce a straníky (často způsobem skoro nekonstitučním), ale důsledně pronikaly do všech orgánů správy a vlády, do hospodářských a finančních institucí, do škol, do umění a

ovšem i institucí církevních. Skoro osudné pak bylo, že nakonec vnikly především do státní byrokracie všech stupňů, zpolitisovaly ji a »zestraničily« ji. Důsledky tohoto zjevu jsou všeobecně známy.«

Poznamenav výslovně, že tyto poznatky se týkají evropských demokracií všeobecně, že naše demokracie byla mezi nejlepšími a poměry stranické byly u nás lepší než jinde, vyslovil přesvědčení, že demokracie přes všechny tyto vady musí být zachována, že však politické stranictví (jako nezbytný nástroj politického života v demokracii) je nutno zlepšit, zdokonalit, obrodit, zejména omezením počtu politických stran a vymezením jejich funkce v ten smysl, aby se strana stala jen nástrojem a prostředkem politického života ve státě, a aby konečným cílem jejího snažení byl zájem celku, národa a státu, a nikoliv zájem a prospěch její vlastní.

Tyto úvahy presidenta republiky se později staly základem nového uspořádání politických věcí v osvobozené republice. Počet politických stran byl omezen a jejich činnosti byly stanoveny meze vytvořením Národní fronty. Kde běží o zájem státu, tam zájem strany má ustoupit a všechny strany se dohodnout. To je smysl a účel Národní fronty. Od jejího vzniku neuplynula ještě ani tři léta. Ale i tato krátká doba stačí k tomu, abychom srovnávali a ptali se, zda a v čem se politické stranictví opravdu zlepšilo.

V jednom směru je změna k lepšímu. Snížením počtu politických stran bylo znemožněno roztržštění národa na malé skupiny. Utvoření Národní fronty bylo druhou pozoruhodnou novinkou. To byly významné kroky vpřed.

Změna k horšímu

Tím jsme, bohužel, s výčtem hotovi. V jiných směrech, zejména v psychologii politického stranictví, nemůžeme při nejlepší vůli zaznamenat žádný pokrok, nýbrž spíše pravý opak: skočili jsme rovnýma nohama zase do starých chyb, nectností, zlořádů a praktik, a ještě jsme je znásobili.

Strany si zase počínají v boji o získání hlasů a moci bezohledně, pokrytecky, neústupně, nevěcně, neomylnicky a fanaticky, zase jim není žádný prostředek dosti špatný, jde-li o uchvácení moci, a lživá agitace, nenávisť a štvání se rozmohly v síle nebývalé. Stranictví proniklo i tam, kde dříve nebylo: do hospodářství, financí, rozhlasu, škol, umění a do úřadů, ba zaútočilo i na soudy, které, jsouce nezávislé, neprojevíly ochotu státi se jeho povolným nástrojem.

Objevil se i další povážlivý zjev, který v první republice byl jen v míře celkem nepatrné. Rozmáhá se korupce. Také důsledek nezřízeného stranictví. Otázka státní správy a veřejných zaměstnanců stala se předmětem volebního boje. Politické strany si hledí svého prospěchu, postavily se ostře proti sobě, znemožnily dohodu a tím oddalují rozřešení otázky pro budoucnost státu nejdůležitější.

Jednorázový příplatek, na kterém se strany dohodly, je jen záplata na těžkou chorobu, kterou je postižen organismus státní správy. Jako na výsměch bude vyplacen v době, kdy ceny životních potřeb letí vzhůru tím, že zboží mizí s trhu a prodává se pod rukou. Tak uniká stále větší a větší část spotřebních statků kontrole, přídelové a cenové řízení selhává a jeho nákladný aparát se stává zbytečným, neboť jeho rukama probíhá na cestě od výrobce ke spotřebiteli stále menší a menší část životních potřeb. Šmelina a korupce bují.

Dlouho před volbami rozpoutaly strany mezi sebou bezuzdný boj, který otrásl státem v základech. Vybičovaly puďy a vášně a vytvořily ovzduší, v němž jsou páchané atentáty. Ať se jakkoliv namáháme, nemůžeme při nejlepší vůli najít stopy po zdokonalení nebo zlepšení politického života. Ať si politické strany sebevíc mluví o pokroku, ať si ještě víc vychvalují tyto nové metody a ještě víc haní politický život první republiky, pokud jde o psychologii politického stranictví, nebyl učiněn pra-

žádný pokrok, nýbrž krok zpět, krok k horšímu, který je tím povážlivější, že se děje v době, kdy ještě nemáme ústavu, kdy Slovensko zapasí vážně s podvrtnými živly, nemáme pod střechou mírové smlouvy a svět se zmítá ve zmatcích a nepokojích.

A lid?

Bylo by omylem domnívat se, že toto vše se děje se souhlasem a po vůli lidu. Náš lid je politicky citlivý a v průměru velmi vyspělý. Dovede politicky myslet, je skeptický, kritický, nedůvěřivý, ale ukázněný, pracovitý, poctivý a odhodlaný. Je schopen sebezapření, dovede se uskrovnit, obětovat a napnout síly, ví-li, proč. Chce být politicky vychováván, je vnímavý a přístupný poučení. Ale místo výchovy a vedení se mu dostává demagogie. Chce vědět pravdu, ale dostává se mu zpráv skreslených nebo polopравdivých, které jsou horší než lež. Často se vůbec nedoví, co se děje.

Po osvobození nevolal lid po návratu politického stranicství se všemi jeho nectnostmi, ale upřímně si přál, spolu se svým prezidentem, aby politický život byl zdokonalen, zlepšen, obrozen. Strany slibovaly nápravu, ale slib neplnily a neplní.

V krásné, odhodlané a důvěřivé náladě, která vznikla z radosti nad osvobozením, byl by lid dělal divy, kdyby se mu bylo dostalo dobrého politického vedení. Lidu se nelíbí, co dělají politické strany. Nelíbilo se mu to v první republice, tím méně se mu to líbí dnes, kdy očekával slibovanou nápravu. Případy nesmyslného hromadění drobných mincí, obavy před novou měnovou reformou, hromadění zásob za každou cenu na černém trhu, to není ani náhoda ani nerozumné počinání několika ztřeštěných jednotlivců. Je to povážlivý důsledek toho, že lid ztrácí důvěru ve vedení, poněvadž se mu neříká pravda. Národohospodářům je dobře známo, jak důležitým činitelem hospodářským jsou psychologické stavy. mezi nimiž je nedůvěra nejvýznamnější.

Často se o těchto zjevích říká, že je to práce reakce, která zdvihá hlavu. Tím se nevysvětlují a jsou nesprávné. Jsou to jen prázdné politické fráze, hledá se vina jinde než kde je. Kdyby bylo ve vedení všechno v pořádku, pak by podkopná práce několika fašistických reakcionářů, kteří u nás ještě zbyli, nemusela budit obavy. Důvěra lidu by je rozdrtila. Ale nedůvěra ji živí.

Kořen zla

Bylo už řečeno, že vůdcové politických stran nastoupili utvoření Národní fronty správnou cestu. Ukázali již mnohokrát dobrou vůli, a mnohé dílo se jim podařilo. U nich tedy vinu nehledáme. Je někdo, kdo jejich práci brzdí, ruší a kazí. Jsou to aparátý politických stran a stranický tisk. Od důvěrníků a tajemníků místních organizací přes organizace okresní či krajské, redaktory krajských listů až nahoru do ústředí stran a redakcí politických deníků. To jsou oni, v jejichž ruce spočívá kouzelný proutek, jímž by mohli zdokonalit politický život, kdyby chtěli. Mají v rukou veliké možnosti a veliké prostředky. Jejich odpovědnost je tak obrovská, že by se jim z toho měla točit hlava. Neboť jejich úkolem není nic menšího, nežli politicky vést a vychovávat národ. Zatím se jim točí hlava z touhy po moci. Na učitele klademe právem stále větší požadavky, a dbáme, aby měli dobrou přípravu a potřebné schopnosti. Ale úkol daleko těžší, odpovědnější a důležitější, politická výchova lidu, je svěřován osobám, vybíraným zcela náhodně, bez požadavků a bez přípravy. Nejlepším doporučením bývá povrchní zběhlost v řečnění a psaní.

Cesta k nápravě

Je jasná. V každé straně je řada vlivných a schopných politiků, kteří svůj úkol chápou vážně. Že mezi ně patří vůdcové politických stran, bylo už řečeno. Je na nich, aby vstúpili smysl pro odpovědnost také ostatním osobám, jímž svěřují politickou práci ve straně. Aby se postarali

o výchovu vychovatelů. Aby především dobře prohlédli a prozkoumali řady svých spolupracovníků, a odstranili všechny, kdož rozsévají jen nenávisť. Redaktor nebo tajemník, který nedovede nic jiného než toto, nepatří do politického života.

Kdyby učitel vedl žáky k vzájemné nenávisti, nebyl by dlouho učitelem, nebo by byl učitelem špatným. Ale člověk, který dělá totéž v politice, bývá pokládán za dobrého straníka. A to je základní omyl.

národní hospodář

Bi

Věříte číslům dvouletky?

Já ano. S určitými výhradami. Jen několika málo výhradami. Některé z nich stojí za stat'.

Za prvních osm měsíců vykazuje státní úřad statistický, že naše doly vytěžily 10,571 tisíc tun kamenného uhlí a že naše hutě vyrobily 941 tisíc tun surového železa. Je to pravda? Je. Údaj v milionech a v tisících je zcela bezpečný. Avšak víme, že se uhlí vytěžené 31. srpna dostalo ve vagonu na váhu až v prvních dnech září; někde třetího, někde třeba až pátého září. Protože se spěšně hlášení o výsledcích dvouletky v srpnu musilo odeslat nejpozději 3. září, doly svou těžbu za poslední tři až čtyři dny v srpnu nemohly přesně zvážít. Proto ji vypočetly podle počtu naložených vagonů a jejich průměrné nosnosti. Přesnou váhu oznámily železnice po několika dnech. Rovněž hutě vážily surové železo asi do 27. srpna — zbytek vypočetly podle průměrného obsahu odlévacích pánví.

Desítky vagonů — pakatel

Závěr: Tyto odhady se mohou odchýlovat od skutečnosti o několik desítek nebo i set tun. Hospodyně, která dostane na týden několik věder uhlí, má asi podivný pocit při čtení těchto rádek: rozdíl několik set tun uhlí! Deset tun, to je normální železniční vagon. Stovky tun, to jsou desítky vagonů. Proboha, kdyby to měla! Podobný pocit asi má majitel továrničky, když čte o rozdílech ve výkazech surového železa. To je rozdíl několika desítek vagonů! Kdybych to měl já, který nedostanu ani o půl vagonu víc, než mi usmlouvali na hospodářské skupině nebo kde už jsem o tom jednal.

A přece, v celkové těžbě uhlí a výrobě surového železa je to směšný pakatel. Při těžbě desíti milionů tun uhlí je 100.000 tun jedno procento a 100 tun je tisícina procenta celkové tržby. Ano, takové nesrovnalosti ve statistice mohou být. A nejsou! Po všem, co jsme si řekli, nejsou. Těžba uhlí a výroba železa za poslední tři až čtyři dny v srpnu se propočítaly jen pro srpnovou statistiku výsledky dvouletky. Začátkem září již byly zváženy. A v hlášení o výsledcích v září jsou srpnová čísla již opravena. Ovšem i v září mohly být rozdíly ve výkazech o jedné nebo několika tisícínách procenta. Avšak v celkovém výkazu dvouletky za prvních devět měsíců nejsou všechny nesrovnalosti devětkrát, nýbrž jen jednou, v čísle za poslední měsíc.

A boty?

V Dnešku č. 27 upozorňuje čtenář správně na skutečnost, že ve statistikách bot, uveřejněných v čs. tisku, něco neklape. Kolega „uč“ nás poučil, rovněž správně, o tom, že hospodářská skupina průmyslu kožedělného a gumárenského vykazovala za první pololetí u znárodněného a neznárodněného průmyslu (bez řemesla) v českých zemích 20,893.059 párů bot a ministerstvo průmyslu 20,872.790 párů. Tož tu se, prosím pěkně, někde ztratilo — nebo snad vymyslílo? — 20.269 párů bot. Až tohle bude čist občan, který právě pracně shání poukaz na 1 (slovy jeden) pár bot na příslušném národním výboru, užije asi několik nelichotivých slov. Dá to lítání —

a přece dvacet tisíc párů bot není z desetimilionové výroby ani desetina procenta a rozdíl v číslech jen znárodněného průmyslu byl 2365 párů — tedy asi 0,013%. Výkyvy nejsou stoprocentní, ale souhlasí na 99,987%.

Ani to nemá být. Proto ministerstvo průmyslu rozhodlo, že i takovým odchylkám zabrání. Ježto jde o odchylky malé, nesejde se žádná komise, o níž se původně uvažovalo. Postačí, bylo nám řečeno, několik telefonických rozhovorů, ježto hospodářské skupiny od čtvrtého do desátého každého měsíce všechna spěšná hlášení podrobně kontrolují.

Na počátku dvouletky se stávalo, že se některé výkazy neshodovaly o statisíce párů bot. Nyní jsou to jen tisíce. Na začátku dvouletky stanovil operativní plán jen cíle pro obuv celkem. Teprve někdy koncem března byly cíle jasně rozděleny do tří skupin. Rozdíly vznikaly a občas ještě mohou vzniknout přesouváním položek mezi těmito skupinami: obuvi kožené, lehkou vycházkovou a gumovou. Když továrna přišla na omyl, oznámila to příslušným instancím. Některé to opravily hned, jiné později. Z toho ten galimatyáš v „úředních“ číslech.

To není vše. Jsou ještě čísla podniková. I to jsou „čísla dvouletky“. Mnohé podniky oznamují redakcím denních listů výsledky podle operativních plánů. I to jsou „plány dvouletky“. Jenomže v nich jsou i úkoly, které celkový plán neuložil — a proto je nevykazuje. A hlavně: redakcím píše téměř jen podniky úspěšné. Kdo dvouletku nesplnil, je pěkně zticha. Proto vzniká někdy dojem, že se vše daří skvěle a když pak nedůvěřivý čtenář sčítá a srovnává dvouletku s prováděcími plány dvouletky, nedopočítá se. Někdy se ovšem již stalo, že podnik hlásil něco redakcím a něco jiného, po přezkoušení, své hospodářské skupině. Jindy se stává, že některé odvětví znárodněného průmyslu oznamuje denním listům předběžné výsledky a potom dojdou ze statistického úřadu údaje s menší opravou. Proto některé redakce raději čekají na výsledky oficiální.

Což nikdo neudělá pořádek? Což není jedno místo, na jehož údaje se lze plně spolehnout? To místo je: Státní úřad statistický. Ten kontroluje a přepočítává všechny výsledky několikrát. Jeho výsledky jsou závazné. Jeho pracovní metody mají světovou úroveň. Potravinářská a zemědělská Organizace spojených národů (FAO) jej požádala, aby školil některé její statistiky. Stačí?

Tedy: pozor na některá čísla „úřední“, pozor na některá čísla „podniková“. Tam již byly chyby. Nikdo ještě neprokládal jakoukoliv podstatnou chybu státnímu úřadu statistickému. Jeho čísla jsou „oficiální“.

Zveřejňuje je ČTK — tedy oficiální tisková agentura. Nezveřejňuje je všechny; vybírají se ty nejdůležitější. Při tomto výběru se nedávno stala bota — zas v botech, ovšem. Statistický úřad vykázal za leden až srpen, že bylo vyrobeno 13.253.183 párů kožené obuvi. Zároveň oznámil čísla o výrobě obuvi lehké vycházkové i gumové, jež jako méně důležité ČTK vynechala — a v rychlosti vynechala i slovo „kožené“, takže v tisku vyšel počet párů pro koženou obuv jako počet pro obuv vůbec. To je to celé tajemství. Viděl jsem původní hlášení. ČTK tedy hlásila méně, než bylo skutečně vyrobeno.

Rozeschlým potrubím uniká textil

A nyní jsme u věci velmi zajímavé a nesmírně závažné. Řekli jsme si již, že podniky do 3. září hlásí výsledky za celý srpen, do 3. října za září atd. Nedávno došel dotaz, zda autor je ochoten dát krk za to, že hlášení podniků jsou naprosto správná. Tož, to tedy není.

Starý vtíp definuje statistiku jako „správný součet nesprávných čísel“. Bylo snad všechno, co jsme dosud řekli o statistickém úřadě, jen důkazem toho, že jen součty jsou spolehlivé? A co tedy čísla? I „hausnumera“ mají tu podivuhodnou vlastnost, že je lze sčítat.

Dobrá. Komu zasílá podnik spěšná hlášení? Hospodářské skupině (na Slovensku je to ovšem jiné — o tom jindy). Co učiní hospodářská skupina s hlášením? Zkontroluje je

a odesle statistickému úřadu. A víc než to: většinou přidělí vyrobené zboží, kam je právě potřebí. Kdyby podnik hlásil větší množství, než jaké skutečně vyrobil, musil by toto větší množství dodat. A kdyby je neměl, vyšlo by to velmi brzy najevo, většinou v několika dnech. Jen blázen by bral na sebe dobrovolné závazky, které by pak nemohl plnit.

Jinak je tomu s vykazováním menšího množství, než bylo vyrobeno. Může se stát, že třeba textilní podnik si „vyšetří“ přidělenou surovinu, nevykáže ji v hlášení o dvouletce, vyrábí pak něco na černo, a pak to na černo prodá. V parlamentě bylo řečeno, že se toto skutečně stalo, a ne jednou, a že se provinily podniky soukromé i znárodněné. To ovšem nemá mnoho společného s plněním dvouletky, to je nepoctivost, která nepatří do péče statistiků, nýbrž kriminální policie.

Krade se v textilu? Ano, a hodně. A nejen ve výrobě. Předseda plánovacího úřadu nedávno řekl, že jsme v textilu zdědili po Němcích rozsáhlé distribuční potrubí, zbytečně rozvětvené, a k tomu ještě rozeschlé. Jím nám mnoho textilií unikne. To je věc vážná, již je třeba se zabývatí podrobně — ovšem ne v článku o číslech dvouletky. Budiž však dovoleno ještě připomenout, že kdyby nebylo kupců, kteří jsou ochotni na černo kupovat, že by nikdo na černo ani nit neprodal. Já, ty, on tu ovšem máme čisté svědomí, ale my, my všichni máme nesmírnou kolektivní vinu. Po norimberských rozsudcích se tento mravní pojem stal již pojmem právním.

Mohla by tu statistika pomoci při vyšetřování leťo viny? Zajisté. Statistický úřad oznámil, že se u nás v lednu až srpnu vyrobilo 2,613 tisíc ponožek a punčoch — v kilogramech zpracované příze! Kolik tedy bylo punčoch? Kolik fúsek? To, prosím, nikdo neví. Body v šatence jsou na počet párů, avšak výroba se udává v kilogramech. Tato statistika by snesla doplnění. Avšak je správné, že se na počátku dvouletky nežádalo příliš mnoho údajů, ježto i ty, jež jsou požadovány, jsou pro personál, často nezkušený ve statistice, zatížením velmi značným. Bylo správné nezatěžovat příliš lidí ve výrobě. Otázka je, kdy takové zatížení bude únosné a úměrné očekávaným výsledkům. Všichni se teprve učíme plánovat, a učíme se teprve většinu prací, s plánováním spojených.

Jiný žertík: Od ledna do srpna jsme vyrobili 12,189 tisíc vlněných tkanin. Tkanin — jak to? Ale ovšem, v kilogramech zpracované příze. Nikdo, prosím, nikdo dnes neví, kolik metrů jich je. Když, tuším, zásobovací výbor sněmovny žádal, aby se výroba tkanin udávala i v metrech, oznámilo ministerstvo průmyslu, že je to zatím pro velký počet výrobců neuskutečnitelné. A znát metry, to rovněž ještě nestačí. Jsou lidé, kteří se velmi značně obohatili tím, že látky na košile jsou někdy 70 a někdy 90 cm široké. A zaměstnanci jednoho pražského velkoobchodu před časem oznámili, že firma koupila od výrobce 10.000 metrů, myslím, látky, řádně a na body; látka měla dvojnásobnou šíři, tedy 140 cm. Tož rozřízli balík po délce a prodali deset kilometrů látky na body a druhých deset kilometrů, rovněž 70 cm širokých, pod pultem bez bodů. Zdá se, že by nevdadlo, kdyby se množství látek udávalo v kilogramech zpracované příze i ve čtverečních metrech.

To, co hlásí statistika, je ovšem správné. Hlásí množství, jež bylo nařizováno hlásit. Všichni se teprve učíme. Podklady pro vypracování dlouholetého plánu jsou již dokonalejší, než odhady, jež byly podkladem dvouletky.

Co nevíme

A ještě něco: Do patnácti dnů po každém čtvrtletí podávají všechny průmyslové podniky v republice „Hlášení o výrobě a zásobách“. Má čtrnáct až dvacet čtyř sloupců, v nichž jsou zachyceny přírůstky i úbytky výrobků, vývoz, splnění plánu atd. Spěšné hlášení má jen šest sloupců a podstatný je vlastně jeden: skutečná výroba v měsíci. Uložený výrobní úkol, splnění plánu v procentech, uložená a skutečná výroba od začátku roku a procento splnění plánu za celou tuto

dobu — to vše lze najít v plánu nebo vypočítat z měsíčních výsledků. Proto vždy za čtvrt roku lze zjistit omyly, které se mohly stát ve spěšném hlášení. To je další záruka velmi značné spolehlivosti čísel dvouletky.

Víme spolehlivě, kolik kilowatových hodin dodaly naše elektrárny — ale nevíme, kolik uhlí při tom spotřebovaly. Jo, až budou i statistiky o takové spotřebě zveřejňovány...

Víme spolehlivě, kolik rozhlasových přístrojů dodaly naše továrny — ale nevíme, kolik jich do roka musilo být dáno do správy — bez viny majitele. Jo, až budeme mít statistiku jakosti...

Víme spolehlivě, kolik... atd., ale nevíme, kolik při tom bylo zmetků. Jo, až bude i statistika zmetků přístupná veřejnosti...

Budme vděční za to, co víme, a začneme už jednou vážně a soustavně s kvalitativním plánováním, abychom věděli nejen množství, ale i stav jakosti našich výrobků — na 90 procent, pak na 95 atd. Údaje na 100 procent by byly podezřelé.

Ne, množství není všechno. Ale je to mnoho. Je to začátek. A dobrý začátek na cestě, která vede vzhůru.

život a instituce

Bohumil Bílek

Reportáž ze Zlína

Jednou, v rozhovoru o Masarykově výroku »Demokracie je diskuse«, řekl Tomáš Baťa: »Ano, má pravdu, neboť demokracie je rozum a jen rozumem je proveditelná. Mohlo by se také říci: »Demokracie je výběr«.

I.

Půl města si povídá

Vyprávěl ministr republiky: »Dohodli jsme se ještě za války, že osvobozený Zlín bude komunistický. S tím souhlasily všechny strany, my i katolíci. Komunisté vybrali neobyčejně nadaného kandidáta na místo budoucího šéfa Baťových závodů, Jmenoval se dr. Spitz — nebyl to Němec, ani žid. Jako jeden z vůdců podzemního hnutí na Zlínsku měl spojení na sovětské partyzány, organizoval některé nádherné koušky...«

Vyprávěl ředitel firmy Baťa, a. s.: »Zlín byl osvobozen 2. května 1945. Několik dní před tím, myslím, že to bylo koncem dubna, vstoupilo několik gestapáků v civilu do domu pana Hájka, tehdejšího zlínského partyzána a nyní opět drogistu v podloubí obchodního domu Baťa. Otevřeli dveře, uviděli mužskou postavu, několikrát vyštěkli a chystali se opět beze slova odejít. Z vedlejšího pokoje vyběhla žena, s vyjevenými očima, třesoucíma se rukama, a odvážila se gestapákům vytknout: »Proboha, co jste to udělali?« — Gestapáci byli v dobré náladě, i ochotně vysvětlili: »Zastřelili jsme partyzána Hájka.« — »Ne, ne,« řekla ona paní, to není pan Hájek, to byl můj muž.« »Opravdu,« pravili gestapáci, »pak to byl omyl. To se ovšem stává.« A zdvořile smekli klobouk před ženou, které právě zastřelili muže. Pak klidně odešli. Jejich totožnost není známa.«

Episoda. Do našeho vyprávění patří proto, že zastřeleným byl dr. Spitz.

Šéfem národního podniku, který zaměstnává nejvíce lidí v republice, se stal místo zastřeleného Spitze dr. Ivan Holý.

Dr. Holý je komunist. Již proto ho kritizuje mnoho

příslušníků ostatních stran Národní fronty. Dr. Holý je význačným představitelem znárodněného průmyslu. Již proto ho kritizují četní odpůrci československého znárodnění.

Z Baťových závodů propustila národní správa brzy po revoluci nějakých tři sta lidí. Ti budou nadsmrti přesvědčení, že byli propuštěni neprávem. To věří i jejich ženy, v míře ještě intenzivnější. To říkají i mnozí další příbuzní. Někteří lidé na Zlínsku mají rozvětvená příbuzenstva.

Symbolem bezpráví se těmto lidem stal dr. Holý.

Malý český člověk je závistivý — nechť žije v Praze, v českém pohraničí anebo na moravském Slovácku. Nerad vidí ty, kdo se dostali na vysoká místa. A nikdy snad neodpustí nikomu, kdo vystoupil na výšiny strmě, rychle, po revoluci. »Jednu noc se vyspal, ráno se probudil a byl šéfem podniku, který dnes má 50.000 lidí! Vyspat se, to že je nějaká zásluha?« Tak se dnes mluví.

Četní lidé ve Zlíně byli ve spojení s Tomíkem, synem Tomáše Baťi. Tomíkovi je dnes 33, je šéfem velké obchodní a ne malé výrobní organizace v několika dílech světa. Jeho výrobní a prodejní síť se střetá se zlínskými zájmy na mnoha nákupních i prodejních trzích. Někteří lidé ve Zlíně zůstali ve spojení s Tomíkem a jeho lidmi.

Nelze vyloučit, že ve Zlíně má své důvěrníky i Tomíkův strýc Jan Baťa, pobytem kdysi v Brazílii, kterého národní soud 3. května 1947 odsoudil na 15 let do vězení, ke ztrátě cti a majetku, Jan Baťa, který se dnes s Tomíkem a jeho matkou Marií soudí v Novém Yorku o zahraniční dědictví Tomáše Baťi.

Podobá se pravdě, že ve Zlíně jsou vedle lidí Tomíkových i Janových i jiní agenti mezinárodního kapitálu.

Dostí je tedy zájemců, kteří osočují, vymýšlejí, popouzejí. A dost je, bohužel, i malých českých lidí, kteří jsou ochotni naslouchat a často opakovat to, co lze často na první pohled rozpoznat jako výmysl.

Některá vyprávění nelze na první pohled kvalifikovat. He, ukázka: »Byl dr. Spitz zastřelen náhodou? (Významná pomlka.) Neměl někdo zájem na tom, aby byl zastřelen? (Další pomlka.) Kdo mohl zájem mít? — Chtěli gestapáci opravdu zastřelit jen partyzána Hájka? — Kdo dal rozkaz k zastřelení partyzána Hájka? — Proč zmizel Kreuger? — Vy nevíte, kdo byl Kreuger? No ovšem, vy nejste zdejší. Kreuger byl gestapák, vrchní gestapák ve Zlíně. Měl seznam všech donašců gestapu. Kreuger byl po osvobození zajištěn. Za tři dny přišel muž ve stejnokroji Rudé armády a žádal, aby mu byl Kreuger vydán. Nikdo neví, kdo ten muž byl, nikdo neví, zda byl skutečně důstojníkem Rudé armády. To víte, jak to po revoluci bylo, Kreuger mu byl vydán — bez potvrzení. Muž zmizel, Kreuger zmizel, není evidence donašců, není svědka o tom, kdo dal rozkaz k zastřelení Hájka — nebo Spitze. Rusové drželi Kreugera v Budapešti. Kreuger dosud žije v Budapešti. Není sporu o tom, že by společená sovětská vláda ochotně vydala Kreugera našim úřadům, kdyby o něho požádaly. Naše úřady, pokud je známo, o Kreugera dosud nežádaly. Proč, proboha, proč?

Kreuger by byl korunním svědkem v celé aféře.

Paní Kreugerová žije ve Vídni. Před několika měsíci se u ní objevili nějakí lidé z Československa, žádali, aby jim dala potvrzení, že Kreuger je mrtev. Kdyby totiž Kreuger byl podle potvrzení mrtev, přestalo by pátrání po živém Kreugerovi. Kreuger však není mrtev, paní Kreugerová potvrzení nevydala. Kdo byli ti muži? Který Čechoslovák měl zájem na tom, aby se přestalo pátrat po Kreugerovi?

Kreuger měl milenkou. Ta milenkou je v Německu. Ta milenkou znala řadu lidí, kteří donášeli ve Zlíně Kreugerovi zprávy. Proč nebylo žádáno o vydání této ženy?

Kreuger měl kamaráda. Byl to německý soudce Blaschtowitschka. Blaschtowitschka přišel o život. Blaschtowitschka také znal řadu donašců. Část Blaschtowitschkových dokumentů se dostala do rukou jednomu knězi. Ten je vložil do aktovky — ano, to je ta známá aktovka, která se ztratila, když vizovický farář vypadl z rychlíku, jedoucího do Prahy, kde chtěl ony dokumenty odevzdat. Dám vám cyklostylovaný pamětní spis továrníka Šedivého, který . . .

Tu jsem vyprávění přerušil. Vysvětlil jsem, že jsem hospodářským redaktorem a ne policejním reportérem. Nebudu studovat spisy, které nedovedu prověřit.

Věřím, že neukřivdím svým informátorům, napíši-li, že celá ta detektivka o Spitzovi a Kreugerovi se vypráví hlavně proto, aby se dr. Holý objevil ve světle co nejhorším. Ano, někteří lidé dr. Holému křivdí. Křivdí hlavně tím, že o něm vykládají historiky nedoložené.

Je ve Zlíně teror? To je ústřední otázka, kterou mi dávají všichni, s nimiž jsem po návratu ze Zlína mluvil. Na tuto otázku dá průkaznou odpověď parlamentní vyšetřující komise, která přijela do Zlína v polovině října. Téhož týdne komise zase odjela. Její činnosti by neprospělo, kdyby se její závěry dostaly předčasně do veřejnosti. Proto jsem úmyslně s žádným členem komise nemluvil. Mám dojem, že komise teror ve Zlíně nezjistí.

Teror je v zákonech definován. Pochybuji o tom, že zlínské poměry dají do této definice vměstnat.

Sám jsem žádný teror nepotkal. Chodil jsem ve dne a často i v noci po osm dní bez doprovodu neznámým městem, nikdo ne mne ani vykřikl. Jedno jsem zjistil: V noci na neděli 12. října u křižovatky mostu s Fügnerovým nábřežím šla ve 2.10 hod. skupinka, tuším, pěti mladých lidí. Jeden z výrostků vykřikoval slovy, jež je lépe neotiskovat, co by udělal, kdyby dostal v onom okamžiku do svých rukou podnikového ředitele národního podniku Baťa. Asi dvacet kroků za skupinkou rozjařený mládeže kráčel zavalitý muž v rozepnutém svrchníku, s očima na patách skupinky. Choval se asi tak nenápadně, jako Voskovec s Werichem, když kdysi znázorňovali tajné policisty.

Onoho rána jsem byl s několika zlínskými občany. Jeden z nich, úředník to národního výboru, onoho téměř filmového detektiva poznal. »To je pan Galia,« řekl. — Kdo je pan Galia? — »Člen závodní milice národního podniku Baťa.« — Kolik jich je? — »Nevím,« řekl onen úředník, »mnoho. Bezpečnostní orgány závodní nepodléhají bezpečnostnímu referentu národního výboru.«

Za několik dní, bylo to ve středu odpoledne, při čekání v kanceláři vrátného u hlavní brány na vedoucího výroby silonek, ing. Moravce, jsem onoho sledovatele znovu uviděl. Jeden z vrátných ho oslovil jménem. To jméno bylo Galia.

Na případ jsem upozornil dr. Holého. »Kdo je pan Galia, prosím?« — »Neznám ho celkem,« řekl pan podnikový ředitel. »Vím jen, že je u bezpečnostních orgánů a že občas dělá neplechy.«

Člověk si vzpomene na jeden z válečných výroků Jana Masaryka. »Budu se cítit svobodný,« tak nějak to řekl, »až budu moci jít v poledne po Karlově mostě v Praze, a vykřikovat, že nesouhlasím s politikou ministerského předsedy.« Prosím pěkně, citát není doslovný. Jan Masaryk tehdy ovšem ještě nemohl vědět, kdo budou čs. ministerskými předsedy a jakou budou dělat politiku.

Je ve Zlíně nesvoboda? Neří, to je ostré slovo. Věřím však, že ve Zlíně bude plná svoboda tehdy, když opíli mládenci budou smět chodit po půlnoci na ulicích, vykřikovat, co chtějí, a vědět, že budou potrestáni jen za rušení nočního klidu.

Nepátral jsem po tom, co se s rušiteli klidu v noci na neděli 12. října stalo. — Vyhnul jsem se všem politickým činitelům ve všech místních, okresních i krajských sekretariátech. Mluvil jsem s jediným redaktorem, se Svatoplukem Turkem — a s ním jen jako s T. Svatoplukem, autorem skvělého »Botostroje«. Uveřejním jen podstatné stížnosti národních socialistů v podniku, proto, že sami ve svém tisku jich uveřejnili již dost. Vedou, jak známo, proti komunistům kampaň. Z téhož důvodu zveřejním rovněž jen podstatná tvrzení komunistů.

Sociální demokraci se kampaň celkem nezúčastní. Nepodporují vášnivě ani jedny, ani druhé. Proto snad stojí za záznam, že sociálně demokratický funkcionář, zaměstnaný v podniku na nevyšokém, avšak velké důvěry poskytujícím místě, má vedle sebe sedět komunistu, o němž je přesvědčen, že ho hlídá. Tento sociální demokrat uveřejnil řadu velmi nadšených článků o čs. znárodnění.

Když se vláda rozdělila po prvé pro stanovisko k milionářským dávkám — bylo to někdy letos v září, tuším, stanoviska se teď tak rychle mění — došlo proto ve Zlíně znovu ke střelbě. Sociálně demokratický autor nadšených článků hájil na místních schůzích stanovisko většiny ministrů proti názoru komunistů. Když šel ze schůzí domů, bylo na něho v noci dvakrát vystřeleno, asi ze vzdálenosti čtyřiceti kroků. Nebyl jsem při tom, vím jen, že věc byla hlášena státním bezpečnostním orgánům.

Co horšího — když šla jeho žena pak v neděli domů, byla na houbách, bylo i na ni vystřeleno. I to bylo hlášeno bezpečnostním orgánům, které, pokud je postiženým známo, nic nevyšetřily. Nebyl jsem při tom, věc mi postižený muž vyprávěl, sám neví, kdo střílel. Bylo to v noci.

Když jsem přišel po prvé do tvárny, viděl jsem na vývěsní tabuli za bránou citáty z dopisů vychovatele Huba, který otiskl v místním listě národních socialistů kritiku Baťových závodů. Závodní rada Kotvy ho vyloučila ze zaměstnanců, s odůvodněním, že špinil závod nepravdivou kritikou. O sporu se rozvinula obvyklá přestřelka mezi tiskem komunistickým a národním socialistickým. Případ jsem neproověroval, nezajímalo mne, zda byl »obchodním příručím« či »obchodníkem«. Neří snad podstatné rozhodovat, zda označení »obchodní příručí« je úměrné pro člověka, který má maturitu na obchodní akademii, nebo ne. Je možné, že pan Hub byl propuštěn právem, možná, že neprávem.

Podstatné, myslím, je, že bylo proti němu užito soukromých dopisů, které pan Hub po revoluci napsal zastupci Canadian Commercial Enterprises, v nichž byl i citát: » . . . náma tato válka a její důsledky připravily největší zklamání života. Proč? Proto, že jsme byli nuceni dát se osvobodit.« Nesouhlasím s takovým způsobem vyjadřování o armádě spojeneckého státu, která při osvobodování Československa ztratila velmi mnoho životů. Avšak nesouhlasím téměř stejně vášnivě s užitím soukromých dopisů na veřejnosti tak, jak se to stalo. Ony dopisy se mohly dostat do rukou orgánů podnikového ředitele národního podniku Baťa — nebo národního správce firmy Baťa a. s., byly-li zachyceny před ustavením podnikového ředitelství — jen dvěma způsoby: buď průmyslovou špionáží u konkurence nebo ofotografováním či opsáním před odesláním ze Zlína. Průmyslová špionáž je práce nečistá. Ježto se dělá proti mnoha národním podnikům z ciziny, pak ji lze mravně omluvit — sebeobrana je nezbytná pro národní zájmy. Nevím, zda některé naše národní podniky průmyslové vyzvědačství skutečně provozují, na to se novinář netáže; jde o to, že ji lze mravně omluvit. Sám bych ji nedělal. Použit však veřejně dokumenty, získané ve jménu národních hospodářských zájmů, ve sporu proti vlastnímu zaměstnanci, to je jiná věc. Jak je třeba ji hodnotit mravně?

Byly-li ony dopisy získány porušením listovního tajemství ve Zlíně, pak nechť věc vyšetří příslušné úřady, a jednají tak, jak předepisuje ústava (a jak předepíše i ústava budoucí). Nevím, kterého způsobu bylo v Hubově

případu užito. Křivdíl-li jsem, prosím o důkazy, předem se veřejně omlouvám.

Dr Holému a národnímu podniku Baťa se často křivdí. Nechtěl bych být mezi těmi, kdož křivdí. Proto bude třeba pohovořit o tom, zda někdy někomu nekřivdí dr. Holý a národní podnik Baťa. Pohovoříme o tom v kapitole »Rozhovor o strachu«.

Dr J. Mácha

Lid může pomoci soudnictví

Slycháme stížnosti do rozhodnutí soudů. Stěžuje si ten, kdo je rozhodnutím postižen, reptají skupiny lidu, tvrdíce že se rozhodnutí přičítá mravnímu citění veřejnosti a že mají proto právo podrobit je za ni přísné kritice a dokonce se domáhat jeho změny. Jiní se domnívají, že našli neúčinnější odpomoc, když rozhodování soudců z povolání osvědí přimíšením vydatného doušku přirozeného lidového rozumu, doufajíce, že přirozený, volný úsudek soudce z lidu přiblíží rozhodnutí citu a chápání lidové veřejnosti. Jak málokdo si při tom uvědomuje, že základní, nehlubší a proto nejbolestivější pochybenost soudních rozhodnutí má kořeny v nepříznivých, ba zlých vlastnostech lidské přirozenosti.

Každé rozhodnutí soudcovy se skládá z dvojí jeho činnosti: Z činnosti zjišťovací a z činnosti nalézací.

Tvrdí se, že právní řád byl porušen a že k tomu došlo určitým skutkem, určitou událostí. Je proto třeba dříve, než dojde k činnosti nalézací, t. j. k právnímu rozboru a k výroku o právním významu toho, co se událo, bezpečně zjistit, zda a jak se sběhla ona událost, která se jeví jako porušení právního řádu. To je činnost zjišťovací.

Právě při ní a již při ní dochází k nenapravitelným pokleskům, které mají za důsledek vadnost a hrubou nespravedlnost rozsudku.

Soudce sám nebyl přítomen vzniku a vývoji události, z kterých se dovozuje před soudem nabyté právo nebo utrpěné bezpráví, ani není vševedoucí. Je proto při zjišťování toho, co se událo, odkázán na lidsky nedokonalé prostředky, na tvrzení účastníků, svědků, znalců, listin, z nichž se teprve s rozhodnou událostí seznamuje. Na jejich spolehlivosti a pravdivosti záleží, podaří-li se mu zjistit děj události tak, jak se skutečně přihodila.

Soudce musí na př. zjistit, byla-li věc, zatím již zaniklá, černá či bílá. Věc sám již vidět nemůže. Z dvanácti svědků, kteří prý věc viděli, tvrdí čtyři určitě, že věc byla černá, čtyři potvrzují se stejnou jistotou, že věc byla bílá, dva ze svědků si barvy nevšimli, zbytek svědků uvádí barvu červenou či jinou. Věc byla ve skutečnosti bílá. Soudce však, rozvažuje o odporujících si výpovědích, mylně uvěřil svědkům, kteří tvrdili proti pravdě, že věc byla černá. Zakládá pak svůj rozsudek na nepravdivé skutečnosti, že věc byla černá. Co je platná jeho znalost práva, co už zmůže bezvadným výkladem a použitím zákona, posuzuje-li právně celý případ na podkladě děje, který je nepravdivý? Co je platné, že soudce správně zhodnotil skutek domněle spáchaný jako zločin, když po pravdě se odsouzený vůbec skutku nedopustil.

V tom je základ zla, když ti, kteří znají pravý stav věci, vidí, že se soudce nedopátral pravdy. Postižení cítí hlubokou křivdu, zvítězíví, kdož tak nabyli bezprávně prospěchu, vysmívají se postiženým i soudu a znovu nepravdy využívají.

Je nekonečná řada příkladů, kde nepravdivost důkazů podrazila nohy slepé spravedlnosti, mnohdy nevědomě, protože svědci sami pravdu nepostřehli, nebo se v ní mýlili, mnohdy neuváženě, že svoji výpověď brali příliš na lehkou váhu, často ale chtěně a úmyslně z po-

hnutek zavrženíhodných, protože se vědomě uchýlili od pravdy.

Manžel se domáhal marně rozluky, protože byl jen on sám vinen. Těsně před prohlášením rozsudku přišel s tvrzením, že se dověděl o nevěře své manželky s mužem, kterého dnes přivedl k soudu, a žádal, aby soud onoho muže vyslechl jako svědka. Soud důkaz připustil, přivezený muž udal soudu své jméno a bydliště, a potvrdil jako svědek, že měl poměr s manželkou žalobcovou. Opakoval jí to do očí, když popírala a když tvrdila, že svědka nikdy v životě neviděla. Po rozsudku pátrala manželka podle svědkem udaného jména a adresy, a zjistila, že žádná osoba toho jména na uvedené adrese nebydlí a nebydlila, že tedy domnělý svědek vypovídal pod nepravým jménem, aby zakryl stopy své lži.

Žalobce-chaľupník z malé německé horské vsi žaloval na neplatnost smíru, který uzavřel jeho bratr s osobou třetí, a z něhož mu prý postoupil své nároky. Bylo mu protistranou namítáno, že mu nebylo postoupeno právo, napadat smír pro neplatnost. Takové divné, obyčejnému člověku těžko srozumitelné právo! Žalobce však tvrdil, že mu i toto právo bylo postoupeno, a nabídl o tom osm svědků. Příští přelíčení vypovíдало osm svědků ze zapadlé vsi, s očima toporně před sebe upřenýma, aniž brvou pohnuli, že byli při tom, když žalobci bylo postoupeno jeho bratrem právo napadat smír pro neplatnost. Od svých výpovědí, podobných si jako vejce vejci, se nikdo z nich nedal zvíkat žádnou námitkou. A žalobce se při tom spokojeně usmíval, zřejmě pyšný na to, k jaké dokonalosti přivedl »školu«, ba dresuru svědků.

Svědék vypovíдал o tom, že ho obžalovaný udal u německých úřadů (pro čin menšího významu), a líčil, jak byl u určitého německého soudu proto odsouzen k smrti, že po rozsudku byl odvezen do vazby a nějaký čas potom vezen opět k soudu, zřejmě k výkonu rozsudku. Cestou byl vyhlášen letecký poplach, svědek toho využil, uprchl, a tak se zachránil před smrtí. Náhodou se však našly spisy německého soudu, věci se týkající. Z nich pak plynulo zcela nepochybně, že k odsouzení svědka vůbec nedošlo, že uprchl ještě před ustanovením hlavního přelíčení. Proč vypovíдал svědek nepravdu, že byl odsouzen k smrti? Spletly se mu neblahé události tak, že bez své viny nerozeznával hroznou skutečnost od ještě horších vyhlídek? Chtěl snad zvětšit svoji svatozář trpítele? Chtěl udavači podstatně přitížit? Kdož ví, všecko by zůstalo ztajeno, kdyby se velkou náhodou nebyly našly německé spisy.

Jiný dovolával se svých zásluh v odboji. Zevrubně udal, kde, v kterých oddílech, pod kterým velitelem a v které době bojoval a kterých akcí se zúčastnil. Předložil o tom zevrubně potvrzení příslušných složek. Ukázalo se však, že byl právě v té době, nebo alespoň v převážné a rozhodné části oné doby v policejní vazbě, což nakonec uznal. Tvrdil tedy nepravdy, a bylo i potvrzení jím předložené aspoň z valné části nesprávné, snad bylo jen lehkověrně vydáno, možná, že bylo padělané. Ale co chybělo, aby jeho nesprávnost zůstala utajena?

Vyšetřující orgány hledaly svědka, který by mohl usvědčit osobu, o níž se mluvilo, že se dopustila určitého činu. Dozvěděly se o X, který prý podezřelého viděl při činu. X však vysvětlil, že o tom jen slyšel, od koho už nevěděl. Rozhovor mezi X a vyšetřujícími orgány zaslechl Y, který podezřelého ani neznal, a o jeho domnělém činu nic nevěděl. Ze zmíněného rozhovoru však dosti jasně seznal, o čem jde, a domníval prý se také, že ten, kdo podezřelého usvědčí, dostane odměnu. Přihlásil se proto sám za svědka a podezřelého usvědčil.

A tak by to mohlo jít do nekonečna jako doklad, jak mnohdy je to, co se před soudem vydává za pravdu, na mlí od pravdy vzdáleno, a bohužel, že se nepravda stává

výrokem soudním pravdou, když nebylo v lidské možnosti, aby símě nepravé bylo odděleno od pravého.

Tady nepomůže ani reforma zákonů ani reforma soudů. Zde si musíme pomoci sami ve svém srdci, každý z nás, každý z těch tisíců, kteří jsou jako sebedrobnější kaménky určení, aby byl vybudován i na nich důstojný výrok o tom, co je právem. Žádáme od soudců spravedlivé rozsudky. Budme proto každý z nás spravedlivým a přísným soudcem již nad tím, v čem jsme povolání pomoci při výkonu spravedlnosti. Nedejme při tom nikdy sluchu hlasu přízně nebo nepřízně, svého či cizího prospěchu, škodolibosti nebo strachu, hněvu, zášti nebo msty, pomáhejme se nestranností a rázností svobodného muže tak, jak se z toho můžeme kdykoliv zodpovědět před svým svědomím. Nepochybujme o svých očích a uších zbytečně, ale neposilujme je domněnkami tam, kde víme, že nic neviděly nebo neslyšely, nebo že neviděly a neslyšely jistě. Rozeznávejme skutečné a pravdivé od vymyšleného a domnělého, nepřehánějme a nezveličujme ani z velikášství, ani z nepřátelství, nezmenšujme a nezamlčujme jen proto, že jen sami ve svém nitru jsme našli omluvu. Nedomnívejme se, že naše postavení činí naše smysly neomylnými. Naučme se znát pravdu, a na všechny otázky říkat vždy čistou pravdu, a nic jiného než pravdu. Směřujme ve své obrodě k tomu, aby předpisy v zákoníku, jednající o křivém svědectví a podobných deliktech, se staly mrtvými a nepoužívanými předpisy této knihy, nedůstojnými moderního, svobodného člověka, místo aby jich muselo být stále častěji a častěji užíváno, jak tomu dosud je.

Ani pak nebude vždy lehké nalézt právo samé, t. j. vyslovit a dovodit, co platí z platných právních předpisů pro případ, že se stalo to či ono. Ale to už přenechme soudcům, jichž znalost právních předpisů v celé jich hloubce a souvislosti jim usnadňuje, aby užili normy přílehavé a správné, aby tak učinili nenásilně a přirozeně podle zásad, které jim zákonodárce uložil a jak jim předešal hájit platný právní řád.

do ba a lid é

Edvard Valenta

Hlavy bez střech

Mnoho bylo už popsáno papíru a mnoho slov proneseno o bytové otázce u nás, o tak zvaném nejužším profilu naší dvouletky, kde skutečnost zůstala proti plánu v pozadí tak nicotném, že při nejlepší vůli nebude možno z dvouletého plánu splnit v tomto úseku ani takový zlomek, který bychom mohli nazvat skromným sice, ale nikoli katastrofálním. Je to zlomek vskutku katastrofální. Jedinou útěchou těch, kdož tento stav zavinili, především tím, že nenašli dosti odvahy bojovat proti zřetelným a nám všem známým příčinám této pohromy, je námitka, že sice jde o důležitý budovatelský úsek, že však jsou přece jenom četné budovatelské sektory daleko důležitější a tam že musíme napnout síly především. Hlasitě se odvažujeme tvrdit, že těch důležitějších sektorů není mnoho; že bytovou otázku je za dnešní světové situace nutno klást na místo zcela přední, neboť na ní přímo závisí mravní vztah jednoho každého občana k tomuto státu, to jest jeho láska k vlasti. To je hledisko, se kterého dosud nebyla tato naše osudová svizel náležitě nazírána. Zkusme dokázat toto tvrzení.

Podivuhodná slova jsme našli ve starém Dickensovi, zakladateli realismu v anglosaské literatuře, v pro-

těšsku ruského Gogola, v autoru, k němuž je těžké uchýlovat se i dnes právě proto, že tento veliký socialista, jehož socialismus byl především láskou k utlačovanému malému člověku, objevil srdce a tužby malého člověka tak, že dostatečnou obdobu toho marně hledáme u nás u lesklých spisovatelských jmen dnešních, byť z nich socialismus a pokrokářství dunělo sebezlasitěji. Dickens napsal:

»Ach, kdyby jen ti, kteří řídí osudy národů, chtěli pomyslet na to, kdyby jen vzpomněli, jak těžko jest chudým vzbuditi v srdcích lásku k domovu, ze které pučí veškeré domácí ctnosti, když žijí v hustých, špinavých masách, v nichž se ztrácí sociální slušnost nebo v nichž vlastně ji nikdy nelze najíti — kdyby jen jednou se chtěli obrátiti zády k širokým ulicím a velikým domům a chtěli věnovati jen trochu námahy, aby zlepšili bídné chatrče a uličky, v nichž dovede kráčet jen chudoba! Pak by mnohá nízká střecha směřovala více k nebi než nejvyšší kostelní věž, která teď povznáší svou hlavu nad změní viny, zločinu a strašných nemocí, aby se jim posmívala protikladem. Denně hlásají pracovny pro chudé, nemocnice a žaláře tuto pravdu svým datým hlasem a hlásaly ji už od let. Není to malichernou záležitostí, ani výkřikem pracující třídy, ani pouhou otázkou o blahu národa a pohodlí lidu, kterou by bylo možno vypískati z debatních večerů. Neboť láska k vlasti se rodí z lásky k domovu.«

Především: Jsou tato slova vůbec pravdivá?

Poutník, který se zatoulal na druhý konec zeměkoule a zde je jednoho večera v naprosté osamocení stisknut tak pronikavou a tak zkrušující touhou po domově, že není schopen ničeho než této touhy a bolesti, ptá se sama sebe: Kde jsou prameny této bolesti? Co mi tu hlavně chybí? Po čem toužím vlastně? Co je vlastně má vlast, veš si zůžuji tento pojem? K čemu konkrétně se upínají mé tužby a mé hoře? Co miluji a proč to miluji?

Překvapen zjišťuje, že odpovědět na tyto otázky je těžko. Mám rád svou domovinu — ale mám rád Košice nebo České Budějovice, kde jsem nikdy v životě nebyl? Chybí mi tu v cizině Králický Sněžník nebo Hron, neviděl-li jsem nikdy tuto horu, ani nestál na oněch březích? Toužím ovšem po své ženě a po dětech, po několika přátelích, nikoli však po panu Novákovi z Krasic, nebo po panu Horákovi z Drahan, neboť nikdy jsem se nedověděl ani o jejich pouhé existenci. A přece i oni jsou součástí mé vlasti. Nebo mám rád svou domovinu pro její minulost, pro dějiny, pro tradici, pro slavné její muže a slavné myšlenky, která vydala — ale jak ubohý zlomeček znám z těchto dějin a z těchto myšlenek, dnes mi dokonce snad dávno cizích! Je jisté, že miluji jenom to, co znám, co jsem mohl postihnout svými smysly a co nyní, odloučen, mohu postihnout svými představami. Protože člověk nemůže milovat to, co nezná, co si nedovede představit, především vizuálně. I Hospodinu, Bohu, Buddhovi nebo jakémukoli jinému pánbíčkoví musili věřící přiřknout jakousi podobu, bylo-li jim nařizeno milovati jej. Z téhož důvodu byly dány dáblu rohy, ocas a dlouhý červený jazyk, aby mohl být nenáviděn.

Platí-li tato zásada, pak zkoumejme, jakou část své vlasti vlastně znám. Má domovina je maličká a jezdil jsem po ní hodně, poznal jsem tedy zajisté slušnou část této země a jejích lidí. Slušnou — a uvědomuješ si, žasna, že není u nás člověka, který by mohl říci, že zná tisícinu této země nebo tisícinu jejích obyvatel. Sedni a pokus se napsat na papírek všechny lidi, které znáš, a předpokládej o nich & brotivě, že všichni do jednoho stojí za to, abys je miloval, aby tě trýznila jejich nepřítomnost a abys byl kdykoliv ochoten pro ně padnout v boji. Vyzpomeněš-li si jich tisíc — a nevyzpomeněš — jak mizivý je to zlomeček tvého maličkého národa!

Teď je ti jasno, že národ, domovina, je pojmem zrovna tak smysly nepostizitelným jako hvězdné vzdálenosti nebo rychlost světla. To jest, že miluje svou vlast, miluješ prostě lidi a věci nejbližší a nejdokonaleji ti známé, to úzké, malé prostředí, které obklopuje tvůj deání život. Drobný chod všedního dne; obrázek na stěně; výhled z okna; noviny k snidani; květiny, které tvá žena zalévá; cestu do práce; pocit bezpečí, duní-li za okny bouře; tabulku v okně, která odděluje tvá kamna od zimy a tvou žárovku od tmy; blaho soukromých, kouzelných chvil, kdy nikdo, leda člověk ti drahý, nemůže nahlížeť do tvého života. A odtud, hlavně a především odtud šíří se podivuhodným kouzlem na všechny strany tvé domoviny představa o jiných tak drobných částech tvé země, kterou si přetváříš k svému obrazu a neznaje ji miluješ v ní to, co miluješ ve známém malém koutku, který ti byl vyměřen. Hle, země, která mi vyhradila kus mého bezpečného světa, nad nímž bdí, v nějž denně nevtrávě vniká mocným vlivem národního kolektiva, ztvárňujíc mne a ochraňujíc mne i mé drahé, stejně jako to činí za všemi žlutými obdélníky oken, která vidím zářit do noci. Tento kout, to je můj domov; a všechno, čím jsem a čím jsou mé občanské ctnosti, můj vděk, můj smysl pro práci na společném díle, to vše má své hlavní kořeny zde, uprostřed těchto stěn.

Představa mé vlasti se zužuje především do těchto několika kubických metrů a do života v této prostoře. Půjdu-li, abych padl za vlast, moje představa potíhne především k této prostoře, k tomuto kusu života, který chci uhájít, neboť jsem pouhý člověk a proto je i v mé lásce především kus sobectví. Teprve potom budou následovat ostatní složky mého odhodlání bojovat: starost o cizí štěstí, jež přirovnávám k svému a jehož ztráta mi tedy není cizí; smysl pro občanské povinnosti, vědomí, že sám o sobě jsem nic a že nebude bezpečí mého domova, budou-li domovy ostatních rozkotány. Ale k tomu jsem dospěl rozumem, výchovou, zkušeností. Kdežto onen citový a nejmocnější prapud, přichylnost k věcem mi nejbližším a smysly přesně postizitelným, je vlastním pramenem mé lásky k vlasti. Láska k vlasti se rodí z lásky k domovu.

Tato úvaha má mezery. Platí ovšem v zemi Dickensové — Můj dům, můj hrad — ale daleko méně třebaš v Americe, kde se lidé stěhují bez nejmenší sentimentálnosti, kde sotva komu vadí, že jeho dům a jeho příbytek je nachlup stejný s příbytkem tisíce sousedů; stejně jako tamní farmář nezná namnoze přichylnost našeho rolníka ke kusu vlastní půdy, neboť mu je především pramenem zisku. I u nás jsou ovšem lidé, jimž je jejich příbytek naprosto lhostejný, degradován často na pouhou neradostnou nocležnu, vývařovnu jídla a sklad svršků. Protože však u naprosté většiny českého lidu nutno považovat lásku k domovu a smysl pro rodinný život za vlastnost typicky českou, vyvstává otázka, zda dnešní stav bydlení českého člověka neohrožuje jeho lásku k vlasti, to jest jeho smysl pro občanské povinnosti.

Nemluvme zatím o tom nejhorším, o hlavách, které nemají nad sebou střechu. Jak bydlí ten, kdo ji nad hlavou má?

Lékaři, listonoši, instalatéři, exekutoři, pracovníci ze sociálních poraden, lidé, kteří mají denně příležitost vnikat do cizích příbytků, by mohli mnoho vypravovat o tom, jak bydlí český člověk. Kolik je procent příbytků, které odpovídají tomu, co bylo úsilím o lepší lidský úděl vynalezeno? Desát procent? Jedno? Méně snad? Sední si večer na některém pražském nádraží do vlaku a dívej se, až bude míjet okna činžáků. Pohled do cizího štěstí, nazval to jakýsi spisovatel. Je to pohled do peřla. Téměř v jednom každém z těchto brlohů by člověk vkusu, sebevědomí a lidské hrlosti dbaly sáhl především po kohout-

ku od plynu, kdyby mu byl určen los sklonit sem svou hlavu. Příbytky bezútešné všim, nikoli pouze svou nutozou: především naprostým nedostatkem vůle ke kráse a k věcnosti.

Smáli bychom se, kdyby dnes někdo jezdil na trakaři, máje vlak, nebo si zapaloval dýmku křesadlem. Bydlení dnešního českého člověka, které je u srovnání s dnešními civilisačními možnostmi stejně žalostným anachronismem, se nám však nezdá stejně nesmyslným. Víme bohužel dobře, jak se žije v běžném českém příbytku, a ne zrovna v brlozích, nýbrž i v bytech, které se považují za vyhovující, ba znamenité: Žije se vesměs v kuchyni; do sváteční světnice se nesmí, koberec je tam pokryt balčím papírem nebo novinami, polštářované židle jsou potaženy, aby nevybledly. Jednou za rok se tam uvede návštěva; podivuje se barvotiskům na stěně nebo sádrovému pajdulákovi, jakých hodil na trh zdatný výrobce několik desítek tisíc kusů, váziče s umělými květinami, které vypadají jako živé — nač dál, tolikrát už to bylo popsáno. Do takového příbytku přijdeš ze své práce, shltneš v kuchyni jídlo a honem se vytráčíš do své pivnice. Místo tebe a tvé rodiny by tam mohl bydlit kdokoliv jiný, neboť jsi zde nezanechal jediné stopy své osobnosti, ledaže se tvoji rodiče a prarodiče dívají se stěn, kolorované zvětšeniny ve stylových rámech.

Kolik českých bytů má koupelnu? Kolik má samostatný záchod? Nebo dokonce, kolik procent má vůbec elektřinu, vodovod, plyn, ústřední topení, parkety? Kolik tisíc zbytečných kroků a pohybů musí vykonat česká hospodyně, ačkoli všechno, všechno v tom směru bylo už přesně propočítáno a vynalezeno? A proč, tak zní zasnoucí otázka, propil český člověk za poslední rok dvacetkrát víc než kolik věnoval na zdokonalení své domácnosti, svého domova, zdroje své lásky k vlasti, když nadto byl i tento jeho ubohý příbytek a vše, co k němu náleží, válečnými lety tak zdecimováno a proměněno ve veteš? Erár ostatně přísně dbá, aby ses, vyděláš-li si peníze, nedopustil v tomto směru nějakých výstřelků. Hlásí se padesátiprocentní daň z nabytku, pokud jeho cena přesáhne padesát tisíc korun za pokoj, což, jak potvrdí každý nabytkář, se rovná v tomto oboru deseti tisíci korunám předválečným. Novou zvýšenou daní budou zatíženy všelijaké ty umělecké ozdůbky, hrnečky, vázy, drobnosti, jimiž určitá část národa ráda zdobí své příbytky, kdežto hromadně vyráběný brak unikne této dani. Vyšlo nařízení, že v domech se nesmí topit, neklesne-li teplota v bytech pod dvanáct stupňů Celsia. Musíš omezit svícení, žít v šeru. Ani máš-li malé děti nebo jsi-li zachlazený nebo jinak nemocný, nesmíš obejít zákaz o šetření elektřinou nějakým teplometem, leda bys chtěl riskovat svou pověst dobrého občana. Neučiníš tak, víš, že je to hořká nutnost, byť vznikla nejenom vyšší mocí, ale také chybami a zlou vůlí mocných. Ale — odkud, z jakých tajemných, nám neznámých zdrojů může se pak v srdcích obyvatel takových bytů rozhořovat bezpečná láska k vlasti?

* A přece jsou i tito ubožáci cílem závisti statisíců českých lidí. Neboť statisíce lidí nemá střechu na hlavou. Neopakujme tolikrát už připomínanou trapnou otázku, jak se tohle mohlo přihodit českému národu, když je nás dnes skoro o tři miliony méně. Ti lidé jsou tu a denně slycháme o jejich kalvarii. O sebevraždách po marných poutích po bytových úřadech; o rodinných rozvratech, o manželech, kteří se musí navštěvovat od jednoho konce velkoměsta k druhému a chvátat se svým objetím, aby byla chycena poslední tramvaj; o kojenecké úmrtnosti; o pokleslé porodnosti, o zoufalství těhotných žen, které svým pozeňnaným stavem zaviniily situaci zcela bežvyčhodnou; o rozvedených manželstvích, kde jsou oba lidé nuceni žít dále v pekle rozbitého svazku, protože

není, kam by se odstěhovali; o pracovnících, kteří stráví i šest hodin denně dojížděním na své pracoviště a zpět; o surově lichvě s pelešemi zamořenými hmyzem: o studentech písících své úkoly na koleně v koutku přeplněného kumbálu ztuhlými prsty — jaký národ, můžeme zvolat, jaký národ, když v něm přes to vše neuhasná láska k vlasti, která nemá, odkud by mohla vydoutnávat! Jaký národ, který dovede jít i za těchto okolností do práce a splnit dvouletku!

Tento národ bezprizorných ví dobře, že ve veřejných službách je zaměstnáno sto sedmáct tisíc darmojeďů, stranami tam dosazených, a že je mezi nimi sedmadvacet tisíc zedníků a betonářů, kteří by mohli stavět domy, ale že je stavět nebudou, protože politické strany místo jejich vrácení na původní pracoviště usadili do veřejných služeb dalších dvacet tisíc svých lidí. Taky vědí, kolik paláců zabraly politické strany a jiné nejrozmanitější a nejpodivnější úřady a instituce — a přece milují a přece věří.

Vědí totiž, že platí-li Dickensova slova o lásce k vlasti rodící se z lásky k domovu (věděli to ovšem dobře i bez Dickense), pak je naše budoucnost zabezpečena: Neboť jak nesmírnou láskou k vlasti musí planout politické strany, jsou-li jejich domovy tak obrovité a tak nádherné, a jakou mocní tohoto státu pod střechami svých příbytků!

věda a práce

Dr Jaroslav Werstadt

Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech

(Předneseno na II. sjezdu československých historiků.)

Úloha dvou mrtvých historiků v živých dějinách: Pekař a Palacký

Jestliže na prvním sjezdu československých historiků ležel stín příliš nedávné smrti Josefa Pekaře, druhý sjezd nemůže, myslím, přejít skutečnost, že dnes jistý stín kalí a zatemňuje v očích široké národní veřejnosti jméno a odkaz našeho velkého dějepisce i nezapomenutelného učitele. A příčinou toho byly a jsou veliké dějiny, které se sběhly v těch 10 letech od smrti historikovy. Jak to, zeptáte se, že Pekařova zjevu se mohly tak citelně dotknout události, jichž se vůbec nedočkal a do nichž tedy nemohl nikterak osobně zasáhnout? To je ovšem pravda potud, pokud máme na mysli život lidskou a lidsky smrtelnou osobnost historikovu. Myslíme-li však na jeho část trvalejší, méně smrtelnou, ba nepomíjitelnou, na jeho dílo literární vědecké, na jeho odkaz myšlenkový a duchovní, tu je skutečnost jiná: tu vidíme, že Josef Pekař do našeho života a do našich dějin v letech nejtěžší krise národní a státní i evropské a světové opravdu zasáhl, a zasáhl způsobem, který byl a je předmětem nevládní kritiky, ba příkrého soudu v naší národní společnosti. Pekařův případ tak znovu potvrzuje platnost historické skutečnosti i historického pojetí, že dějiny a dějinné hodnocení žádného působivého historického zjevu nejsou hotové, ukončené a uzavřené, nýbrž že působí dále a že spoluutvářejí budoucnost, jakmile tato budoucnost jejich dílo oživuje a znovu prožívá, jakmile se dovolává jejich myšlenky a odkazu. Tento proces posmrtného vlivu a působení, tento dále se rozvíjející a různě se utvářející posmrtný život, osud a význam velkých lidí nebo reprezentativních postav minulosti, který historik Pekař sledoval na př. u národních světců Václava a Jana Nepomuckého nebo u národních bojovníků a vůd-

ců Jana Žižky a Františka Palackého, stává se — byl v menším měřítku — údělem i našeho velkého historika samého.

Avšak zároveň s myšlením a názorem Pekařovým dějinný vývoj a zápas, počínající rokem 1938, aktualizoval svým způsobem také a zvláště ideový a mravní odkaz Palackého a Masarykův, a tak jsme byli svědky opětovné konfrontace těchto tří předních myslitelů o našich dějinách a jejich koncepcí dějinné filosofických a historicko-politických — konfrontace, o kterou jsem se pokusil ve své sjezdové přednášce před 10 lety.*) Není přirozené, že nás dnes také může zajímat, jak nové poznatky a zkušenosti potvrdily nebo opravily naše tehdejší závěry?

Různé starší názory historicko-filosofické a historicko-politické jsou vystaveny novým útokům a zkouškám, jsou podrobeny novým pronikavým revisím především v důsledku dalekosáhlých změn a převratů v dějinném životě samotném. Dějiny myšlené a psané podléhají tak vždy vlivu a účinku dějin živých a žitých. A nebyly to tentokrát malé události, které takto zasáhly do našeho historického obrazu a myšlení. Šlo v nich — bez fráze a bez nadsázky — o samu existenci a veškeru budoucnost, o sám život a všechen osud našeho národa a naší tisícileté vlasti. Neboť to všechno se octlo v sázce německým výbojem, který nejenom hrubou mocí diktoval národům a zemím nový řád veřejný a životní, nýbrž zároveň duchovním tlakem a útlakem chtěl změnit smýšlení národů o světě a životě, a hlavně o sobě samých, o své vlastní minulosti a svém poslání, o svém životním zájmu a prospěchu.

Také u nás za okupace bojovali Němci nejen o přítomnost a budoucnost této země, ale i o její minulost, o její dějiny, to je o pochopení a výklad těchto dějin; v tom byl zajisté podstatný kus zápasu o duši českého národa, kterou chtěli ne-li získat, tedy aspoň odzbrojit a zmást. Nikde jinde vůbec nevystupuje tato historická fronta politického, mocenského, životního boje dvou národů tak význačně a ostře jako na této věkovité a klasické půdě styku a zápasu česko-německého a slovansko-germánského, na půdě, kterou tentokrát vzduté německé moře, jež ji po staletí marně rvalo a omílo, mělo konečně pohltnout. Tak se rozvíjí velké tažení proti tomu, čemu nacisté říkali »tschechisches Geschichtsmythos«, tažení, které započal již Konrád Henlein ve svých karlovarských požadavcích.

Otcem nebezpečného a zavržitelného historického mytlu českého je v očích nacistického Němectví František Palacký, jenž z prvního vůdce českého národa se prý stal jeho prvním a největším svůlcem. Neboť on prý pochopil obsah a smysl českých dějin jako věčné nepřátelství a ustavičný boj mezi Čechy a Němci, a tak pro celou budoucnost orientoval, infikoval, zatížil české politické myšlení a snažení protiněmeckou nenávistí. Jako nejtěžší hřích, ba zločin Palackého se ovšem v letech tak zvaného navrácení Čech a Moravy do tisíciletého prý svazku německé říše označovalo a odsuzovalo jeho historické psaní do Frankfurtu, v němž už před sto lety odmítl pro všechnu budoucnost připojení českých zemí a českého národa k obnovené říši německé. Tímto postojem i pozdějším požadavkem samostatnosti českých zemí napřed v Rakousku a potom — na sklonku života, po těžkých zklamáních a v naději zvláště na podporu Ruska — i mimo Rakousko, stal se Palacký otcem politického programu a úsilí, jehož uskutečňovateli a naplniteli byli za první světové války a po ní T. G. Masaryk a Edvard Beneš. Jejich československý stát z r. 1918 byl podle nacistického pojetí dějinný omyl, ba ještě hůře: politický podvod, který nemohl mít dlouhého trvání.

Zůstával-li však v německých výkladech a soudech tohoto rázu mrtvý Masaryk dosti stranou, jsa spíše uml-

*) Vyšla tenkrát rovněž v tomto listě (»Přítomnosti«) pod názvem: »O filosofii českých dějin. (Palacký — Masaryk — Pekař)«.

čován, nežli napadán, byl za to dr. Beneš, vůdce druhého osvobozevacího boje, jenž měl opět vyrvat českou kořist z chřtánu Velkoněmecka a vrátit Československu státní samostatnost a jednotu, vykřičen za pravého politického dědice a za nástroj zloducha Palackého.

Vyložil jsem a kriticky posoudil tyto nacistické výpravy proti Palackému dosti podrobně v stati »Fr. Palacký a náš osvobozevací boj« (v posledním ročníku ČCH.), a mohu k ní odkázat. A je nutno mít věc na mysli, když se nyní obrátíme k Pekařovu posmrtnému osudu v těchž válečných letech a v témž Hitlerově a Frankově protektorátu, neboť nacistický postoj k oběma českým historikům souvisel jako líc a rub téže mince. Při tom byl temným rubem domněle protiněmecký Palacký a světlým licem domněle proněmecký Pekař; při tom starý autor »Dějin národu českého« byl tím, kdo svedl Čechy na domnělé scestí, a nový vykladač »Smyslu českých dějin« z r. 1929 tím, kdo jim ukázal pravé cesty k následování; při tom onen byl předmětem posmrtné persequence nacistů, zatím co tento se těšil jejich uznání, ba kultu.

Pekařův postoj k Němcům podle nacistů a podle pravdy

Počátek takto pojaté a vyhocené kontraoposice Palacký—Pekař sahá již do posledních let první republiky, a její původce a propagátor se jmenuje Josef Pfitzner. Rozvíjel takové výklady zvláště nad hrobem Pekařovým v Henleinově deníku »Die Zeit«, a nejdále při tom zašel jednak v pojednání »Josef Pekař und die Deutschen«, otištěném na jaře 1937 v říšskoněmeckém časopise »Auslandsdeutsche Volksforschung«, jednak v úvodu k německému vydání Pekařovy přednášky o »Smyslu českých dějin« z r. 1929, které po 8 letech předložil německé veřejnosti zřejmě spíše z pohnutí politických, nežli vědeckých. Ujal jsem se již tenkrát (v řadě článků v »Prager Presse«) obrany jak Palackého a Masaryka, tak Pekaře proti skreslujícím vývodům Pfitznerovým, a odmítal jsem jak neodůvodněné žaloby na germanofilství oněch, tak přehnané chvály na germanofilství tohoto, chvály, v jejichž světle Pekař se jevil přímo patronem a spojencem politiky Henleinova hnutí. Nadepsal jsem dokonce část těchto polemických úvah ironickou otázkou: »Velký český historik ve všenečeských službách?« Avšak, co jsem tenkrát již jen jako představu a možnost ironisoval, mělo se potom za války stát v jistém smyslu skutečností — ovšem za tu cenu, že se Pekařových názorů zneužívalo k cílům přímo protičeským, a že se historikovi dokonce podkládala přesvědčení, kterých nikdy neměl a nikde neprojevil.

Je sice pravda, co konstatoval již Krofta v přednášce k 60. výročí narozenin Pekařových, že »snad nikdo z našich historiků neuznal tak otevřeně a plně zásluhu německého živlu o kulturní rozvoj našeho národa, jako Pekař«. Je však neméně pravda, že když to Pekař učinil, nejsa proto nikým s české strany napadán nebo dokonce zrádcován, nečinil tak proto, aby jeho příslušných vývedů bylo jednou v nacistických knížkách užito na podporu usurpátorských nároků na naši starou vlast jakožto německý »Lebensraum«. A pokud jde o imputování kompromitujících názorů, kterých Pekař nikdy neměl, uvedu příklad zvláště nehorázný a křiklavý, ale i poučný. Pfitzner v r. 1937 o Pekařovi také napsal, že ze svého severočeského domova i ze znalosti českých dějin nabyt nezvratného přesvědčení, že »český národ je s národem německým spojen na život a na smrt (auf Gedeih und Verderb), a že se také ve své politice podle toho musí řídit.«

Tuto hesi, kterou jsme potom tak často slyšeli v protektorátě a za Hitlerovy velkoněmecké války, jsem vzápětí r. 1937 odmítl co nejostřeji jako vyložené falšování a jako těžké prohřešení na mrtvém, který se nemůže bránit. Napsal jsem doslova:

»Co tu Pfitzner přesazuje ze své hlavy do hlavy Pekařovy, nemyslil a nemohl nikdy myslit žádný český historik, leda by byl postižen náhlou zrádou své historické

i jiné paměti a soudnosti. Avšak — pokračoval jsem — ani Pfitzner by dnes nemohl tak myslit a psát, kdyby se ještě pamatoval na to, co sám napsal před pěti lety v berlínské »Historische Zeitschrift«: že jsme často musili hájit svou národní kulturu před ohrožením se strany Němců, že jsme musili svá národně-politická a kulturní práva a nakonec i svou svobodu vybojovat proti Němcům, kteří lpěli na své nespravedlivé državě, že nás německé ohrožení vhnáno do náruče Ruska...«

Tato česká odpověď byla tedy napsána včas, ale přece marně. Pfitznerův Lži-Pekař obcházel za války dál v nacistických publikacích. Tak Vilém Fensterer v knize: »Das tschechische Nationalprogramm« 1848—1938 (vydané v Essenu 1942), drží se doslova (aniž cituje) prof. Pfitznera, tehdy už vládnoucího na radnici »der alten deutschen Kaiserstadt Prag«. Ba, ohavný Pfitznerův výmysl o Pekařovi přežil i nacistickou válku a porážku, a dostal se do české literatury poválečné. Prof. Arnošt Kolman, autor knížky o »Ideologii německého fašismu«, šel se na neštěstí poučit o Pekařovi do vzpomínuté knihy Fenstererovy, a proto i podle jeho tvrzení Pekař »dokazoval, že český národ je spjat na život a na smrt s Němci«. Aniž má o tom tušení, zakládá tedy profesor filosofie na české universitě své odsouzení proslulého člena téže university — a je to nejpříkrější odsouzení, s jakým jsme se dosud setkali! — také na nacistickém falsu, odmítnutém hned, když se zrodilo.

Máme-li vcelku na mysli Pekařův obraz česko-německého poměru a soužití v naší zemi v minulosti i v přítomné, to jest historikově době, jeho skutečný obraz historický i jeho žádoucí obraz politický, nemůžeme tu naprosto shledávat nějaký zásadní rozpor s nazíráním a úsilím Palackého a Masarykovým. Pokud jde o politické zásady a cíle i prostředky a metody v řešení česko-německé otázky u nás, nemohl prof. Pfitzner ani jeho následovníci uvést nic konkrétního, co by u Pekaře vybočovalo z rámce představ a přání oněch velkých politických vůdců. Spatřovat v Pekařovi a jeho chápavém, spravedlivém, smílivém postoji k našim Němcům zcela nový a ojedinělý zjev v českém prostředí, bylo přehnané a neodůvodněné. Avšak Pekař jako kritik a odpůrce některých historických a dějinně filosofických koncepcí Palackého a Masarykových byl nacistickým Němcům vítaným spojencem a nástrojem v jejich tažení proti dílu a odkazu našeho »otce národa« a našeho »presidenta Osvoboditele«. Proto se ho svým způsobem tak horlivě dovolávali. Proto na př. vzpomínutý už pan Fensterer, který datuje předmluvu ke své knize »v bunkru těžké flakové baterie v létě 1940«, si libuje, že Pekař svými vědeckými pracemi vyvrátil prý these, hlášené od Palackého po Beneše, a tím postavil soužití Němců a Čechů v českém prostoru na historický základ a základ, které slibují působit plodně v budoucnosti — to jest v budoucnosti velkoněmecké a protektorátní — neboť Pekař prý svým činem nejenom rehabilitoval Němectví v dějinách Čech, ale osvobodil prý především své vlastní souňarodovce od osudného historického ressentimentu a bezdůvodného komplexu strachu. Proto prof. Raschhofer z německé právnické fakulty pražské kvitoval s povděkem, že Pekař už naznačil cestu, jak odvrhnout a překonat zúžené a mylné historické a politické představy Čechů v 19. století, atd. Tak byl Pekař, velký český státoprávník a rozhodný obránce české věci proti historickým nepravdám i politickým nespravedlnostem německým v první válce světové, představován za druhé světové války, kdy mrtvý už nemohl bránit nejenom věc svého národa, ale ani sebe, skoro jako duchovní patron Hitlerovy vlády ve vlasti Masarykově a Palackého.

Pro širokou veřejnost se toto zdání manifestovalo na př. tím, že zatím co památka a památníky Fr. Palackého byly potlačovány a odklizeny, Pekařovým jménem bylo pokřtěno nábřeží, dříve Legií, nebo za vlastního a pravého žáka Pekařova byl Jos. Pfitznerem vyhlášen doc. Kliment, laureál Heydrichovy ceny, odměněný 100.000 K za práci pro říšskou myšlenku v Čechách. (Dokončení.)

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

František Hrubín:
VEČER U OBOR

*Za smutným dobytkem
se vleklý smutné ženy
a z jejich sukni, kabátů
po kraji všude rozlezl se
soumrak.*

*My, přítisknutí k sobě u Obor,
čekali jsme, co bude.*

*Když poslední kus dobytka
pod žlabem dožvýkal se
k spánku,
když poslední kus člověka
zalehl na přistěnném lůžku
svůj život vezdejší,*

tu oddechl si volný kraj.

*Hlavami leželi jsme blízko,
blízoučko u ticha
a slyšeli jsme znovu
chvění osik v nás.
A tak jsem se tě dotýkal,
že oči přivřelas.*

*Já nechal oči otevřené:
hle, do hvězd jsme se bořili
koleny, hrdy, čelem.
Nad zády zem tak nízko*

*visela,
že cítili jsme trávu ve vlasech
a v křehé těžké spočinutí hlíny.*

*V tu chvíli byla těžkou
oblahou
a němí ptáci létali tu kolem
a letem bez křídla
se o nás otráli.*

*Ti němí opuštění ptáci —
střevíce,
střevíce po všech mrtvých
toho kraje,
křičovali své smutné, temné
nebe.*

*My, jeho nemotorní andělé,
chvěli se s křídly zarostlými
do zkamenělých větví,
zasutí
šulovou veselelostí jeho.*

Ze sbírky »Nesmírný krásný život«, která vyjde v těchto dnech v nakladatelství Fr. Borový.

NOVÉ KNIHY

LANGEROVO SVĚDECTVÍ O ZLÝCH DOBÁCH

František Langer: »BBC Londýn«. Vydalo nakl. Fr. Borový v Praze, 1947.

Ze své rozsáhlé válečné činnosti v londýnském rozhlasu vybral dramatik Frant. Langer čtyři relace a vydává je v knižce, která je sice spíš dokumentem než uměleckým dílem, ale která přes to je důležitým svědectvím o nejdramatičtější době našich novo-

Zkoumej to, co bylo řečeno, ne toho, kdo to řekl. ARABSKÉ PŘÍSLOVÍ.

dobých dějin a svědectvím o duši českých emigrantů, vytržených na tak dlouhou dobu z domova. Všimněte si, jak František Langer píše své relace s trvalým cílem, totiž vytvořit sobě i těm, kdož sdíleli jeho osud, obraz vzdáleného domova, Prahy, úpící pod ne-svobodou a přece trvale krásné, anebo obraz velkého presidenta jako synthesy veškeré mravní a duchové velikosti národní. Langer psal své relace, aby jimi povzbuzoval a silil národ ohrožený v samých zá-kladech, a jeho projevy měly tedy objektivní jádro. Ale neméně silné bylo jádro osobní — nutnost stvořit si český svět v obraznosti pro potěchu vlastního srdce. Právě tento druhý prvek vnáší do nich podivné citové kouzlo, které dosud nevyprchalo.

Jeví se to hned ve vánoční pohádce z r. 1940 »Pražské děti a meč svatého Václava«, kde Langer převtořil starou pověst o meči svatého Václava, který u něho najdou ve štedrovecerní noci děti na Karlově mostě a uschovají jej pro chvíli národní revoluce, jež osvobodí celé Čechy. Jak je tu Langer citově prostý a pravdivý! A jak vroucně zní jeho poselství mládeži: »Neboť spása a trvání českého národa bezpečněji leží na vašich srdcích než na nejtvrděší šumavské žule, na které před šesti věky král Karel vybudoval váš krásný most.«

Druhá relace »Patnáctý březen« předvádí osudové okamžiky obsazení Prahy a celých Čech a Moravy německou armádou v březnu 1939. Langer tu shrnuje zprávy, které ilustrují tuto hrůznou událost, a snaží se jí předvésti se vši drtivou atmosférou a naléhavostí, aby zapůsobila na srdce všech lidí dobré vůle. Pak je tu pásmo »Praha«, v němž Langer vytváří živý a barvitý obraz města nad Vltavou, obsazeného cizáky, ale přes to žijícího svým hlubinným životem, svou skrytou dynamikou vůle ke svobodě, která se jednou opravdu uplatní nádherným výbuchem všech nahromaděných sil. A poslední pásmo »Tomáš G. Masaryk« ilustruje životní vze-

stup velkého presidenta od mládí do stáří a ukazuje jeho citový, tak i rozumový vývoj až k té charakterové síle a duchové mohutnosti, jež z něho udělala jeden z reprezentativních typů českých a světových.

Že tyto relace, určené částečně i cizím posluchačům, psal dramatik, poznáte často zvlášť v tom, jak živě a pevně dovede Langer kreslit své lidi. Tento básník má přímo elementární citění člověka, kterého dovede nazřít i ve zkratce životně a pravdivě. A dovede tvořit z nových českých dějin dramatické osudové okamžiky, plné napětí a vzruchu.

A tak i toto svědectví o době a o duši autora, je důležitým dokumentem pro poznání básníka »Periferie«. G

Přetřísteno z Nár. osvobození.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

TGM Malé historky o velkém muži — sestavil Ivan Herben. Obálka atelier Melantrich. Vydal Melantrich. Stran 140. 40 Kčs brož.

Oskar Batěk a F. M. Hradil: Budujeme hudební školu. Nakl. F. Kudelík. Stran 80. 48 Kčs.

D. Diderot: Rameauův synovec. Přeložil doc. dr. O. Novák. Doslov napsal univ. prof. dr. J. Kopal. Obálka a kresby Frant. Prchlík. Nakl. Kosek. Stran 166. 66 Kčs brož., 85 Kčs váz.

N. A. Temple-Ellis: Ne-důslední zločinci. Detektivní román. Z angl. orig. The Incon-sistent Villains přeložil Karel Svoboda. Vydalo Dělnické nakl. Obálka Toyen. Stran 265. 70 Kčs.

Frant. Kožík: Cervantes, tvůrce Dona Quijota. Jako 11. sv. knižnice Profily, řídí Frant. Hampl. Nakl. Práce. Stran 108. 36 Kčs brož.

Inž. E. Dvořák: Uhlí, praktická příručka pro tepelného technika. Obálka Frant. Mašek. Vydalo nakl. Práce. Stran 149. 75 Kčs brož.

JUBILEUM TAKÉ KULTURNÍ

Dneškem vstupuje nakladatelská firma Fr. Borový v Praze do osmé dekády svého

trvání a její jubileum je také jasnou vzpomínkou na vše, čím se zapala do našeho kulturního života. V letech sedmadesátých byla založena jako nakladatelství po vítce vědecké a tento úkol, tehdy ne právě vědecký, plnila až do r. 1918, kdy se jejího řízení po otci ujal Frant. Borový, dnes již také mrtvý, jenž vyškolen u Ottů, vnesl sem nového ducha. Přítel všech tehdejších českých básníků a malířů, určil si pěstovati a rozšiřovati původní českou poezii a literaturu. Bylo to právě v čas, kdy se schylovalo k prvé světové válce — a když vypukla — všechna pozornost trpícího domova upjala se tehdy ke krásné vypravěšské a hluboce posilujícímu knihám, jež z tohoto podniku vycházely.

Byl to Theer, Dyk, Šrámek, Toman, Neumann, Kříčka a j., byly to hodnotné prózy z knižnice Závta a byly to časopisy Kmen a Lípa, řízené F. X. Šaldou a Ráž. Svobodovou. Byly i vybrané Bassovy šibeničky. V prvé republice pak rozkošatilo toto poctivé nakladatelské dílo do veliké šířky zejména činností brá Čapka, Ed. Basse a j. Všechna tvrdí elita česká byla tu jakoby pod jednou střechou. A jaký už osud je, práno bylo této firmě, aby své spásitelské dílo opakovala i za temnější a hrůznější války druhé. Z jejích rukou jsme přijímali Horova Jana Houskistu a Zahradu Popelčínu, Halasovo Ladění, Holanův Testament, Seifertových Osm dní, Palivcův Pečetní prsten, Nezvalův Historický obraz, M. Pujmanové Verše mateřské a j. a j. A kdyby už nic jiného nebylo — nehleděmo-li k tomu, kolik krásných děl tu vyšlo od revoluce — stačilo by to, abychom jubilačnímu nakladatelství poděkovali a přáli mu mnoho zdaru a rozkvětu do dní budoucích. Mě

Přetřísteno z Obrany lidu.

KNIHY DÁLNYCH OBZORŮ

pokračují v předválečné tradici hodnotných populárních spisů sešitovým vydáním díla, věnovaného památce presidenta Franklina Delano Roosevelta. Napsal je redaktor a rozhlasový reportér

JAROMÍR MATOUŠEK

pod názvem

**SPOJENÉ STÁTY
AMERICKÉ**

Dílo zachycuje poutavě slovem i obrazem vývoj a poměry USA od dávných dob pionýrů až po naše časy. Z jednotlivých kapitol vyjímáme ukázkou:

Evropské pronikání do Severní Ameriky — Stavba první transkontinentální dráhy — Zápas o ústavu — Spor o otroctví — Boj Spojených států s Anglií — Občanská válka — Hospodářský rozmach — Monroeova doktrina — Vznik strany demokratické a republikánské — Amerika F. D. Roosevelta — Když se volí president — Atomové zbraně.

Bohatě ilustrované sešity o 32 stranách vycházejí čtrnáctidenně po 13 Kčs. Celkem vyjde asi 15 sešitů, t. j. 500 stran textu a přes 200 krásných a zcela neznámých reprodukcí měst, krajin, válečných událostí, vedle četných map, rytin a dobových dokumentů.

Právě vydaný ukázkový sešit za 8 Kčs a čtyřstránkový prospekt zdarma obdržíte u každého knihkupce. Není-li v místě knihkupec, použijte připojeného objednacího lístku, který vyplňte a vložte do obálky s adresou:

Fr. Borový, nakladatelství, Praha I, Národní třída 9.

Přihlašuji se za odběratele díla J. Matouška SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ v sešitech. — Pošlete mi úplné dílo vázané. Předplatné nasešitů zaplatím složenkou — budu splácet měsíčně poKčs.

Jméno a úplná adresa.